

Maija Halonen^a

Jälkitekolliset luontoarvot ja materialismit metsätalouden muokkaamassa maisemassa

Postindustrial values and materialisms of nature in forestry-dominated landscape

Industrial use of nature and the end products seem to reflect the archetype of materialistic human-nature relationship whereas postindustrial materialisms tend to remain undefined or will be lump together as postmaterial. The aim of this article is to enrich the conception of materialistic premises and instrumental values regarding the postindustrial use of forests. This case study focuses on the eastern side of Lieksa, Finland, which is characterised by a multifunctional forested landscape. The narrative interviews with residents form the basis of the data to which the interpretative analysis of materialisms is then applied. Based on the results, postindustrial forest use tends to be linked to different kinds of materialistic forms, sometimes also through industrial forest use. The end value may be immaterial experience but to reach this experience materialistic commodities may be needed or nature itself will be changed in materialistic ways. The postindustrial human-nature relationship can be typified into four materialists categories: commodity basis defined by the end value, cultivation of nature into instrumental infrastructure, consuming nature as instrumental infrastructure, and indirect commodities instrumentally enabling human-nature relation.

Keywords: postindustrial materialism, multifunctional forest landscape, valuing of natural resources, human-oriented nature-relationship, narrative interview

Johdanto

Luonnonvarat ja niihin liitetyt arvot käsitetään harvemmin täysin yhteneväisesti (Oksanen 2000). Tässä artikkelissa luonnonvarat ymmärretään aiempaa tutkimuskirjallisuutta mukaillen luonnoksi, jota ihminen hyödyntää eri tavoin kuten teollisesti raaka-aineena, jälkitekollisesti elämysten lähteenä tai tulevat sukupolvet huomioivan suojelun kohteena (Mather 1990; Eisto 2009; Rannikko & Määttä 2010). Pelkästään metsävaroihin on liitetty pitkä lista erilaisia käyttötapoja luontaistaloudesta esteettisiin arvoihin (Kangas & Kokko 2001). Näkökulmani artikkelissa on ihmiskeskeinen, jonka mukaisesti tulkitsen luontoarvon määrittymistä erilaisen hyödyntämiskeinojen, konkreettisten käyttötapojen sekä niiden hyväksyttävyyden perusteella. Luontoarvot puolestaan kuvastavat tapaani

^a Historia- ja maantieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto, maija.halonen@uef.fi

hahmottaa monimuotoisia luontosuhteita, jotka ilmentävät erilaisia käsityksiä luonnon ihmisille tarjoamista mahdollisuuksista (vrt. Haila & Lähde 2003, 16–23). Soinia *ym.* (2008, 10) mukailleen luonnonvarojen arvottaminen viittaa toimintaan, jonka avulla luontoarvoja määritetään. Arvottavaksi toiminnaksi tulkitsen sekä arvoista käytävän keskustelun että konkreettisen toiminnan, joiden myötä ihminen muokkaa tai käyttää tietynlaisten luonnonvarojen muodostaman maiseman luontomateriaaleja. Lähtökohtaisena kiinnostuksenani on eritellä luontomateriaaleihin kohdistuvia konkreettisia hyödyntämiskeinoja ja tehdä erittelyn pohjalta aiempaa tutkimuskirjallisuutta täydentäviä tulkintoja ihmislähtöisen luontosuhteen erityyppisistä materialistisuuksista.

Luonnonvaroihin liittyvän keskustelun katsotaan voimistuneen erityisesti 2010-luvulle tultaessa, jolloin kiinnostus luonnonvarojen intensiivistä käyttöä kohtaan kasvoi jälkiteollisen metsänkäytön lisäämiseen keskittyneen ajanjakson jälkeen (esim. Rannikko & Määttä 2010, 7–8). Kansallisesitkin merkittävät luonnonvara-alueet sijoittuvat tyypillisesti päätöksenteon ja väestökeskittymien näkökulmasta kauas syrjäseuduille (vrt. Knuutila & Rannikko 2009, 49–50), joiden taloudellisen kehityksen alkusysäys on usein ollut luonnonvarojen teollisessa käytössä (Kotilainen *ym.* 2015; Halonen 2019). Luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvien arvojen tarkastelu on pitkälti keskittynyt paikallisen kokonaisuuden sijasta (vrt. Rannikko 2010, 261) yhden luonnonvara-alueen kuten tietyn metsän, suon tai malmiesiintymän eri tarkoitusten mukaiseen hyödyntämiseen (esim. Albrecht & Åkerman 2016; Sairinen *ym.* 2017). Tyypillisimmissä tilanteissa teollistaloudelliset arvot törmäävät sosiokulttuuristen tai ekologisten näkökulmien kanssa (vrt. Roiko-Jokela 2003, 12–20; O’Neill *ym.* 2008, 4–5). Viimeisimpänä esimerkkinä toimii jako epäaidoksi tai vääränlaiseksi metsäksi esitetyn talousmetsän ja oikeaa metsää edustavan luonnontilaisen metsän välillä (vrt. Jokiranta *ym.* 2019, 9–11). Jännite teollisen ja jälkiteollisen arvottamisen välillä näkyy siten vahvana erilaisten luontosuhteiden kohtaamisissa tilanteissa, kuten tämänkin tutkimuksen empiria paikoin osoittaa.

Talousnäkökulmaan nojaava luonnonvarojen käyttö näyttää erottautuvan omana kategorianaan myös luontosuhteen materialistisuutta määritettäessä. Intensiivisen teollisuuskäytön ja luontomateriaaleista valmistettujen hyödykkeiden on ensinnäkin katsottu ilmentävän tyypillistä esimerkkiä materialistisesta luontosuhteesta (ks. Haila 1990, 134–135). Metsän teollinen käyttö onkin aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa rinnastettu eksplisiittisesti ainoaksi materialistiseksi käyttötavaksi, kun taas jälkiteolliset käyttötavat on lähtökohtaisesti liitetty jälkimaterialistisiin arvoihin (Mather 2001). Samankaltainen tyypittely näyttää vallitsevan tulevaisuuden hyvinvointisuuntauksien ennakkoinneissa, joissa aineellisuutta edustava luonnonvaratalous on asetettu luonnon aineettoman kulutuksen ja elämänlaadun vastapuolelle (ks. Kuhmonen & Kuhmonen 2015).

Näille määritelmille yhteistä on se, että luontosuhteen materialistisuus ja sille synonyymina ymmärtämäni aineellisuus määrittyvät ennen kaikkea luontomateriaalista valmistetun fyysisen lopputuotteen ja teollisuuden nojaavan hyödyn perusteella. Tämän näkökulman ongelmana pidän sitä, että käytännössä jälkiteollista luontosuhdetta kuvaavat materialistisuudet jäävät määrittelemättä tai tulevat yksioikoisesti niputetuiksi jälkimaterialistisina materiaalittomiksi. Kuitenkin edellä esitetyissä kiistoissakin on lopulta kyse eri tarkoitusten mukaisesta luontomateriaalin käytöstä ja hyödynnettävyydestä. Näitä kiistoja käyvät luontoa omista näkökulmistaan arvottavat ihmiset ja luontomateria on se, josta kiistellään.

Tavoitteenani ei ole hylätä luonnon teollista käyttöä ja luonnosta valmistettuja hyödykkeitä materialistisen luontosuhteen arkkityyppeinä vaan rikastuttaa käsitystä jälkiteollisiksi määrittyvien käyttötapojen materialistisesta perustasta ja luonnon välineellisyydestä. Lähden materialistisen luontosuhteen perusteena pidetystä olettamuksesta, jonka mukaan luonto on välineellisesti olemassa ihmisen hyödyntämisen kohteena (ks. Haila 1990, 134–135), mutta en kytke sitä yksinomaan teollistaloudellista luonnonvarojen käyttöä tai lopputuotteita koskevaksi lähestymistavaksi. Teoreettisen viitekehyksen ja empiiristen

havaintojen yhdistelmän avulla muodostan aiempaa jaottelua täydentävän ja samalla uudistavan jäsenyyksen luontosuhteen materialismeista (vrt. Swedberg 2012), jotka esitän johtopäätöksissä jälkitekollisia materialismeja käsitteellistävänä kategorisointeina.

Tulkitsen tutkimuksen empiirisen alueen intensiivisen luonnonvarojen käytön dominoimaksi monitoiminnalliseksi maisemaksi (*multifunctional landscape*), jota myös alueen asukkaat voivat arkielämässään eri tavoin hyödyntää (vrt. Brandt & Vejre 2004, 9). En määrittele maisemaa ainoastaan pinnanmuotojen kuvailuna, visuaalisena näkymänä ja siihen liitettyä estetiikkana vaan kulttuurimaantieteelle ominaisella tavalla näen maiseman myös ihmisen toiminnan ja kokemuksen sekä niiden materialistisuuden määrittämisen olennaisena osana (Schein 2010; Pitkänen 2011). Aiempien tutkimushavaintojen (ks. Valkonen 2008, 263) perusteella otaksun paikallisten asukkaiden lähiluontoon liittyvien kokemusten kuvastavan erilaisia käyttötapoja ja siten mahdollistavan monimuotoisten materialismien erittelyn. Oletan, että intensiivisen metsätalouden ja jälkitekollisten hyödyntämiskeinojen sulautuminen monitoiminnalliseksi metsämaisemaksi merkitsee myös erilaisten materialististen muotojen risteämistä.

Vaikka tarkastelenkin luontosuhteen materialistisuutta yksilöiden arkikokemusten välittämänä, tulkitsen näiden kokemusten olevan kytköksissä paikallista kehityskulkua muovanneisiin käyttötapoihin ja luontoarvoihin (ks. Rannikko 2010, 261). Tarkastelen luontoarvoja ja materialismeja täten ensisijaisesti tietyn ajan, paikan ja kokijoiden leimaamina, joiden kautta kuitenkin välittyy kertomuksia myös luonnonvarojen käyttöön liittyvästä yhteiskunnallisesta muutoksesta (vrt. Manfredo 2009; Lähde 2012, 97).

Tulkitsen luonnon arkista käyttöä ja luontosuhdetta kuvaavien kertomushaastattelujen pohjalta, millaisia jälkitekollisia materialismeja monitoiminnallisen metsämaiseman hyödyntämiseen liittyy. Lähestyn tätä tutkimuksen pääkysymystä kahden tämentävän alakysymyksen avulla: Miten jälkitekolliset luonnon käyttötavat, luontoarvot ja materialismit risteävät metsätalouden muokkaamassa maisemassa? Millaisia ristiriitoja käyttötapojen, luontoarvojen ja edelleen materialismien monimuotoisuuteen liittyy ja miten niitä ratkotaan?

Teolliset ja jälkitekolliset arvot monitoiminnallisessa maisemassa

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu teollisen ja jälkitekollisen luonnonvarojen käytön sekä (moni)toiminnallisuutta korostavan maiseman käsitteisiin. Nämä käsitteet ovat toisiinsa limittyviä, vaikkakin kumpuavat osin myös toisistaan irrallisista keskusteluista. Viitekehyksille yhteistä on, että keskustelut ovat pitkälti angloamerikkalaisten tutkijoiden viitoittamia (esim. Mather 1990; Wilson 2001; McCarthy 2005; Milbourne *ym.* 2008; Schein 2010; Kramkowski & Mulvihill 2017), mutta myös suomalaisten tutkijoiden suoraan tai tematiikaltaan tutkimuksissaan hyödyntämiä ja suomalaisessa kontekstissa tulkittamia (esim. Björn 2000; Tanskanen 2000; Soini *ym.* 2008; Pitkänen 2011; Rannikko & Salmi 2018). Molemmille keskusteluille yhteistä on ihmisen ja luonnon välisen suhteen määrittely ja toimintakeskeisyys näiden määritelmien muodostumisessa. Materialistisuutta sivutaan käsitteiden yhteydessä, mutta materialismin seikkaperäisempi tarkastelu näyttää jääneen sivurooliin. Tulkitsen tämän aukoksi, jota artikkelini avulla täydennän.

Matheria (2001), McCarthy (2005) sekä Rannikkoa ja Salmea (2018) tulkiten ymmärrän teollisen luonnonvarojen käytön viittaavaan teollisuuden tarpeista lähtevään korkean intensiteetin hyödyntämiseen, minkä myötä luonnonvaroja kuten metsiä kasvatetaan, kaadetaan ja prosessoidaan lopputuotteiksi. Jälkitekollisen luonnonvarojen käytön määrittely on tätä monipolisempaa ja riippuvaisempaa kunkin määrittelijän tekemistä painotuksista. Matherin (2001, 263) määritelmässä jälkitekolliset käyttötavat yhdistyvät erityisesti luonnonvaroja hyödyntäviin palveluihin, jotka laajemmin liittyvät ihmisten virkistykseen ja vapaa-aikaan (Rannikko & Salmi 2018, 629). McCarthy (2005, 774) tulkinassa jälkitekollinen yhdistetään sellaisiin ominaisuuksiin kuten luontomaiseman mukavuus

ja esteettisyys, jotka tulkitse edelleen palvelujen käyttöä, virkistäytymistä ja vapaa-aikaa tukeviksi arvoiksi. Tästä esimerkkinä voidaan käyttää Hiltusen *ym.* (2014, 69) havaintoa mukavuusmaisemiin hakeutuvasta vapaa-ajan asumisesta, joka kohdistuu erityisesti luonnonoloiltaan houkutteleville ja visuaalisesti vetovoimaisiin maaseutumaisemiin. Hieman erilaisten, joskin toisiinsa linkittyvien käyttömuotojen lisäksi jälkieteollisina arvoina mainitaan luonnon- tai sille rinnasteisena ympäristönsuojelu (Mather 2001; Rannikko & Salmi 2018).

Jälkieteollisuutta korvaavaksi termiksi on toisinaan ehdotettu monitoiminnallista maisemaa (Wilson 2001; McCarthy 2005). Tässä artikkelissa monitoiminnallisuutta ei voida kuitenkaan rajata jälkieteolliseksi, vaikkakin erityyppiset jälkieteolliset toiminnot voivat jo yksistään muodostaa monitoiminnallisen maiseman. Empiirinen tutkimusalueeni on ensinnäkin edelleen metsätalouden dominoima, mikä vaikuttaa siihen, miltä maisema näyttää sekä siihen, miten metsää voi hyödyntää. Lisäksi, kuten Mather *ym.* (2006, 443) ovat esittäneet, teollisen ja jälkieteollisen erottaminen toisistaan on tarpeen kuvastamaan niiden toisistaan poikkeavia hierarkioita ja painotuksia, vaikkakin ne yhdessä muodostaisivat monitoiminnallisen maiseman. Yhteiskunnan tasolla tämä tarkoittaa erityisesti sitä, että talousperustainen metsämaisema nähdään sekä teollisin että jälkieteollisin käyttöperustein arvotettuina ja nämä erityyppiset arvot huomioidaan suunnitteluvaiheessa monikäyttöisyyden mahdollistavalla tavalla (vrt. Kramkowski & Mulvihill 2017). Monikäyttöisyyden tavoittelu suunnitteluvaiheessa voi tarkoittaa talousmetsäksi tarkoitettua metsäaluetta muokkaamista siten, että se mahdollistaa myös muut metsänkätömuodot kuten virkistäytymisen (Eyvindson *ym.* 2021). Tämän lisäksi monikäyttöisyys yhteiskunnan tasolla on liitetty myös talousmetsäksi perustetun alueen pilkkomiseen eri käytön mukaisiin alueisiin kuten empiirisen tutkimusalueen keskiössä sijaitsevan Ruunaan ympäristössä on tapahtunut (Eisto 2009, 141–142).

Yksilöiden kohdalla muutos teollisesta metsänkätön painotuksesta jälkieteolliseen on tarkoittanut ennen kaikkea sitä, että sama luontoympäristö metsineen ei ole enää yhtä merkittävässä roolissa metsätaloustöiden tarjoajana lähialueen asukkaille kuin se on ollut aikanaan muun muassa lukuisille asutustilallisille ja metsureille (ks. Rannikko 2008; Kietäväinen 2011). Näin on käynyt myös tämän tutkimuksen empiirisellä tutkimusalueella, minkä vuoksi luontosuhteen muutos kuvastaa yhä useampien asukkaiden elinkeinojen irtaantumista teollisesta luonnonvarojen käytöstä. Muutos sinänsä ei ole merkinnyt irtaantumista metsäteollisuuden tarjoamista hyödykkeistä, mutta yksilöiden toiminta metsämaisemassa on kytkeytynyt enemmän jälkieteollisiin hyödyntämiskeinoihin kuin teollisuutta hyödyntävään työhön.

Jakoa teolliseen ja jälkieteolliseen ei näin ollen hylätä vaan nivotaan yhteen monitoiminnallisen maiseman kanssa, minkä on todettu soveltuvan erityisesti paikallisten kohteiden tarkasteluun (Almstedt *ym.* 2014). Brittiläistä metsänkätöä tutkineiden Milbourne *ym.* (2008, 616) mukaan teollisen ja jälkieteollisen metsänkätön yhdistäminen on usein käytännössä ongelmallista, koska teollisuuden tarpeisiin muokatut talousmetsät voivat muodostua vaikeakulkuisiksi ja visuaalisesti houkuttelemattomiksi. On kuitenkin huomioitava, että Suomessa metsätalouden tarpeisiin tehdyt metsäautotiet ovat osoittautuneet myös merkittäviksi metsien virkistyskäytön mahdollistaviksi kulkuväyliksi (Kosenius *ym.* 2013, 23–24, 45–46). Sepänmaan (2006, 242–243) mukaan peltoviljelyiksi kuvattuja tuotantometsiä ei puolestaan pitäisi hoitaa muista arvoista irrallisina, vaan hyvin hoidetussa tuotantometsässä taloudelliset arvot on sovitettu yhteen muiden arvojen kanssa. Valkosta (2008, 260–263) mukaillen teollisesta metsätaloustoiminnasta johtuvien hakkuiden voi katsoa muuttavan jälkieteollisten metsänkätäjien reittejä ja rajoittavan esimerkiksi marjastusta ja metsästystä tietyissä paikoissa, mutta metsätalouden ei nähdä välttämättä poissulkevan metsän muita käyttömuotoja. Nämä eri käyttömuotojen kohtaamiset ja niistä kumpuavat arkiset konfliktit tulkitse tutkimusalueeni mielenkiintoisiksi erityispiirteiksi, joihin artikkelissani pureudun.

Kohti jälkiteollisia materialismeja

Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa luonnonvaroihin liittyvät materialismitulkinnat rinnastuvat eksplisiittisimmin jakoon materialistinen/teollinen versus jälkimaterialistinen/jälkiteollinen (Mather 2001; Curting & Kragh 2014). Tämä jako perustuu luonnosta saatavaan lopulliseen hyötyyn, joka teollismaterialistisesti on tarkoittanut luontomateriaalista valmistettua hyödykettä, kun taas jälkiteollismaterialistisena materiaaliton ta hyötyä kuten virkistäytymistä.

Mather *ym.* (2006) kuten myös myöhemmin Fletcher (2009) pohjaavat luonnonvaroihin liittyvän jälkimaterialistisen käsityksensä yleisemminkin hyvinvoinnin materialistisuutta ja jälkimaterialistisuutta käsittelevään muutokseen. Tämä näkökulma lähtee liikkeelle oletuksesta, jonka mukaan materialistiset arvot kuten hyvä talous ja fyysinen turvallisuus ovat korvautuneet lisääntyvästi subjektiiviseen hyvinvointiin ja elämänlaatuun liitettävillä materiaalittomilla arvoilla (Inglehart & Baker 2000). Näistä karikatyyriesimerkkeinä näyttäytyvät Fletcherin (2009) jälkimaterialistiset ekoturistit, jotka ovat valmiita tinkimään fyysisistä mukavuuksista saavuttaakseen nautinnollisia kokemuksia. Curtinin ja Kraghin (2014) prosessikuvauksessa nämä urbanisoitumisen myötä luonnosta irtaantuneet ja vieraantuneet ihmiset pyrkivät löytämään yhteyden takaisin luontoon jälkimaterialistisia luontoarvoja etsien. Suomalaisessa viitekehyksessä hyvinvointia tukeva muutos on tarkoittanut ennen kaikkea sitä, että ruokaa, puuta ja muita raaka-aineita tuottaneet metsämaisemat ovat muuntuneet yksilöllisestä näkökulmasta pikemminkin jälkituotannon kulutuksen kohteeksi ja elämysten lähteiksi (vrt. Rannikko *ym.* 2015). Nämä edellä esitetyt esimerkit näyttävät vahvistavan tarinaa, joka kertoo ihmisten irtautumisesta materialistisista arvoista.

Nähdäkseni vain lopulliseen hyötyyn keskittyminen on ongelmallista luontosuhteen erityyppisten materialistisuuksien näkökulmasta, koska silloin ei tule esille se, miten luontomateriaalia hyödynnetään materiaalittoman toiminnan mahdollistamiseksi. Käyttämäni logikka perustuu yleisemmin hyvinvointikeskustelussa käytettyyn tulkintaan materialistisista resursseista ihmisten toimintaa mahdollistavina elementteinä (vrt. Sen 1993; Hirvilampi 2015, 24–28). Materialistiset resurssit, kuten tässä artikkelissa ihmisten hyödyntämät luontomateriaalit, määrittyvät tällöin välinearvoiksi, joiden avulla päästään hyvinvointia lisäävään päämäärään (Atkinson *ym.* 2012, 2). Riippumatta siitä, onko tavoiteltu päämäärä materialistinen vai materiaaliton, tulkitsen luonnon materiaalien elementtien kuluttamisen ja muokkaamisen keskeiseksi osaksi sitä prosessia, jonka myötä maisema materiaalisena muotona ihmisen arkielämässä muuttuu (vrt. Tanskanen 2000, 44). Maiseman materiaalien elementtien näkeminen merkityksellisinä on erityisesti kylämäisissä luontoympäristöissä tärkeää, kuten Uusitalo (2020, 13, 31) tuoreessa väitöskirjassaan esittää. Tästä esimerkkinä voidaan hyödyntää Rivalin (ks. Venkatesan *ym.* 2018, 45) tulkintaa metsästä polkuineen ja jokineen luontomateriaaleista koostuvana infrastruktuurina, joka mahdollistaa ihmisten kulkemisen. Metsän luontoelementit eivät siten tulkintani mukaan ole vain itsearvoisesti olemassa vaan välineellisinä materiaaleina ihmisten toiminnan mahdollistajina tai rajoittajina.

Tätä toiminnan kautta määrittyvää materialistisuutta tulkitseni olen erotellut välillisen/välineellisen (*instrumental*) ja lopullisen (*intrinsic*) arvon toisistaan. Materialismeja koskevan analyysin kannalta pidän sopivana O’Neillin (1993, 8–9) erottelua, jonka mukaan jollakin objektilla, kuten luonnonvaralla, on instrumentaalinen eli välillinen tai välineellinen (*mean*) arvo, mikäli sen välittämänä päästään johonkin lopullisesti (*end*) tavoiteltuun arvoon (*intrinsic*). On kuitenkin huomioitava, että jokin objekti voi olla myös itsearvoisesti olemassa (myös *intrinsic*) ilman, että siihen liittyisi suoraa hyötyarvoa (O’Neill 1993, 8–9). Artikkelissani korostuvan ihmiskeskeisen hyötyarvon johdosta jälkiteollisia materialismeja koskevat tulkintani keskittyvät välillisen arvon ja lopullisesti tavoitellun hyötyarvon erotteluihin sekä niiden väliseen suhteeseen.

Artikkelin analyysissä määritän luontosuhteen materialistiseksi ensinnäkin silloin, kun luontoa hyödynnetään fyysisesti materiaalisena resurssina – siis kulutetaan tai suoranaisesti muokataan luonnon materiaalisia elementtejä – joko välillisesti ja lopullisesti. Määritän luontosuhteen siten materialistiseksi myös silloin, kun lopullinen hyöty olisi materiaaliton. Lisäksi määritän luontosuhteen epäsuorasti materialistiseksi silloin, kun luonnosta saatavan hyödyn – olipa lopullinen hyöty luonnosta sitten materialistinen tai materiaaliton – edellytyksenä on jonkin materiaalisien hyödykkeiden käyttäminen tai sen kanssa toimiminen.

Erilaisten hyötyjen ja materialismikytkösten monimuotoisuuden havainnollistamisessa olen hyödyntänyt kahta lähestymistapaa, joista sommittuma (assemblage) palvelee samoihin luontoelementteihin kohdistuvien erityyppisten hyödyntämismahdollisuuksien analysointia ja metsäsuhteiden moninaisuus puolestaan yksilöllisten luontosuhteiden materialismien erottelua. Woodsin (2016, 30) muotoilemassa määritelmässä sommittuma muodostuu materiaalisista elementeistä sekä niitä ilmentävistä ekspressiivisistä olomuodoista. Konkreettisenä esimerkkinä Kortelainen ja Albrecht (2019, 139) esittävät savuvanaiset tehtaanpiiput, jotka näkökulmasta riippuen voivat ilmentää teollisuusmaisemaa tai haisevia ilmansaasteita. Sommittuman on tässä artikkelissa ymmärretty muodostuvan luontomateriaaleista, jotka saavat erilaisia merkityksiä ekspressiivisten olomuotojensa eli erilaisen arvottamistapojen myötä.

Metsäsuhteiden moninaisuudessa nojaan Kietäväisen (2011, 45–46) havaintoihin. Hänen mukaansa metsän merkitys voi ilmetä samanaikaisesti taloudellisena, toiminnallisena ja henkisenä suhteena. Tätä logiikkaa soveltaen tulkitsen, että esimerkiksi luontomatkailusta elantonsa saava elinkeinonharjoittaja voi samaan aikaan saada luonnosta sekä materialistista hyötyä rahana että materiaalitonta virkistytymistä ja henkistä hyvinvointia.

Tapaustutkimus monitoiminnallisesta maisemasta

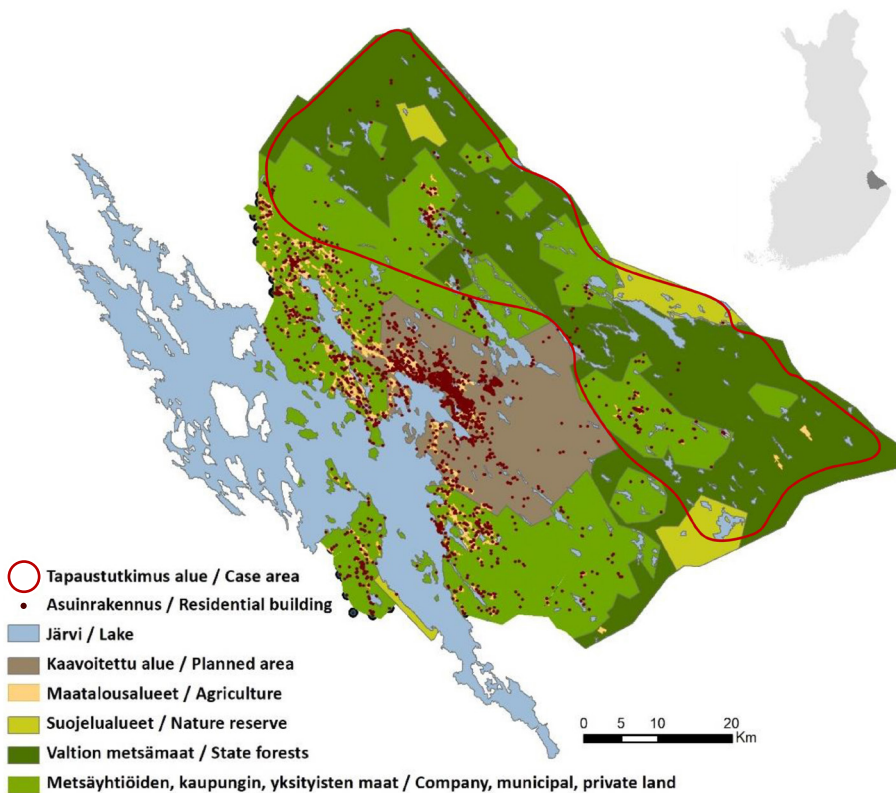
Tutkimus on toteutettu tapaustutkimuksena, jossa monitoiminnallista maisemaa on tarkasteltu arkitodellisuuden kautta (vrt. Yin 2003, 13). Termi 'tapaus' viittaa maantieteellisesti rajattuun ilmiöön, josta voidaan tehdä havaintoja tiettyyn aikaperspektiiviin sidottujen hetken kuvausten avulla (ks. Gerring 2007, 19). Tässä tapauksessa luonnonvarojen arvottamista ilmiönä on tarkasteltu maantieteellisesti rajatulla alueella Lieksan itäisissä osissa 2010-luvun alkupuolella. Ajankohta on erityinen siksi, että tuolloin luonnonvaroihin liittyvä keskustelu oli jo voimistunut, mutta ei leimallisesti rajoittunut erityisiin konflikteihin. Tiettyyn paikkaan kiinnittyvän tapaustutkimuksen avulla on ollut mahdollista löytää syvällisiä kuvauksia yleisesti havaittavasta ilmiöstä (Stake 1995, 3) ja tapaustutkimuksille tyypillisesti olen pyrkinyt ymmärtämään ilmiötä erilaisten prosessien muodostamana kokonaisuutena (Häikiö & Niemenmaa 2007). Intensiivisen tapaustutkimusperinteen mukaisesti olen kiinnittänyt huomiota siihen, miten arvojen kerrostumat ovat muodostuneet ja miten erilaiset toimijat ovat kerrostumiin vaikuttaneet (ks. Sayer 1992, 242–243; Clifford *ym.* 2016, 13).

Tarkastelun kohteena oleva luonnonvara-alue muodostuu valtion talousmetsistä, retkeilyalueesta ja luonnonsuojelualueista sekä metsäyhtiöiden, kunnan ja yksityisten maanomistajien maista (Kuva 1). Alueen keskelle sijoittuva retkeilyalue on kartan luokituksessa laskettu mukaan valtion metsämaihin, joiden sisällä sijaitsee myös pistemäisiä vanhojen metsien suojeltuja alueita (ks. Rannikko & Tervo 2006, 326). Retkeilyalue ja luonnonsuojelualueet ilmentävät horisontaalista tapaa jäsentää monimuotoista maisemaa, jolloin eri alueet on pyhitetty tietyille toiminnoille, kun taas muut alueet kuvastavat paremmin vertikaalisesti monitoiminnalliseksi miellettyä maisemaa (vrt. Nijnik *ym.* 2010, 342–342).

Monitoiminnallinen metsämaisema muodostuu metsästä, maisemasta ja metsämaisemasta. Metsään viittaa erityisesti silloin, kun kyse on konkreettisesta metsästä. Maisema puolestaan viittaa tulkinnassani ennen kaikkea teoreettiseen käsitteeseen, kun taas

haastateltavien puheessa maisema kiinnittyy rajatumpaan näkökulmaan koskien erityisesti visuaalista näkymää ja estetiikkaa. Näiden kuvausten jatkeeksi haastateltavat kuitenkin kuvaavat myös monimuotoista toimintaa, jota tulkitsemme teoreettisempaa maisemakäsitettävä vasten. Metsämaisema taas spesifioi, millaisesta maisemasta olen kiinnostunut ja asettaa maiseman tarkastelun erityiseen kontekstiin kuten esimerkiksi Tanskasen (2000) käyttämä ’suomaisema’ tai Pitkäsen (2011) ’mökkimaisema’.

Kartta-aineistojen, kenttäkäyntieni ja empiirisen tutkimusaineistoni perusteella olen muodostanut tutkimusalueesta seuraavan kuvauksen. Metsämaisemaa raamittavat havupuuvaltaiset metsät, kumpuilevat mäet, koskimaiset joet ja suoalueiden ympäröivät järvet, joita petoeläimet karhuista susiin täydentävät. Luonnonvaraksi määrittyvä lähimetsä alkaa käytännössä asukkaiden pihalta. Reitti syvemmälle metsään jatkuu läpi polkujen, metsäautoteiden ja jokien. Aluetta kuvaavat yhtä lailla erämaamaisuudelle tyypilliset piirteet luonnontilaisuudesta harvaan asutukseen (vrt. Hallikainen 2001) kuin tuotantokäyttöön hyödynnettävä talousmetsä. Toisin kuin Vaaran ja Saastamoisen (2006, 350) janamallissa, etäisyys asuinympäristöstä talousmetsiin ja edelleen erämaihin ei näyttäydä etäisenä vaan arkisen läheisenä. Tulkitsemme nämä luonnonvara-alueet ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntyneeksi toiminnalliseksi eli ekspressiiviseksi maisemaksi, johon kuuluvat materiaaliset elementit kuten maalajit, vesistöt ja rakennukset samoin kuin eliöt kasveista eläimiin (vrt. Malpas 2011, 14–21; Woods 2016). Alueesta on ajan kuluessa muodostunut monitoiminnallinen maisema niin luonnollisten kuin sosiaalisten toimintojen näkökulmasta (vrt. Gulinck 2004).

Kuva 1. Tapaustutkimusalueen rakenne.

Figure 1. Structure of the case study area.

Aineisto/Data: SYKE 2008; MLL 2011; VRK 2011; MLL & Ek 2016

Arjen kertomuksista materialismitulkintoihin

Tutkimuksen aineisto muodostuu alueella arkeansa eläneiden asukkaiden haastatteluista. Arkisten kokemusten ja arvojen kuvausten myötä tulkitsen haastatteluja kertomuksina (vrt. Laurén 2009). Kertomushaastatteluiksi nimeämistä perustelee se, että valtaosa haastattelujen sisällöistä on kertomuksen muotoon puettuja kuvauksia elämään liittyvästä kokemuksellisuudesta sekä paikoin myös elämän yllätyksellisyydestä (ks. Hyvärinen 2017, 177). Vuosina 2010–2013 toteutettuja haastatteluja on yhteensä 17, joista neljä on tehty parihaastatteluna. Näin ollen haastateltavia on yhteensä 21. Haastatteluista neljä olen tehnyt tutkija Eero Vatasen kanssa yhdessä ja loput olen haastatellut yksin. Miellän haastateltavat heterogeeniseksi ryhmäksi, johon sisältyy eri ikäisiä aikuisia (nuorin 28, vanhin 69 vuotta), miehiä (8) ja naisia (13), syntyperäisiä asukkaita (8) ja tulomuuttajia (13), syntyperältään suomalaisia (15) ja ulkomaalaistaustaisia (6) sekä luonnonvaroja taloudellisesti (9) ja ei-taloudellisesti (12) hyödyntäviä. Yhteistä heille on, ettei yhdenkään haastatellun päätoimeentulo tai -työ ollut perinteisen metsätalouden tai -teollisuuden piirissä. Näin ollen tulkitsen haastateltavien edustavan ryhmää, joiden toiminta metsämaisemassa kohdistuu ensisijaisesti jälkiteollisiin tapoihin. Tutkimusaineisto tuo esiin haastateltujen asukkaiden näkemyksiä ja pohdintoja metsien hyvin moninaisista käyttömuodoista siellä, missä kansallisestikin merkittävät metsävarat sijaitsevat. Pieniä episodimaisiin ja kertomuksellisiin esimerkeihin esitettyjä kuvauksia yhdistelemällä (vrt. Estola *ym.* 2017; Hyvärinen 2017) olen pyrkinyt luomaan monimuotoisen tulkinnan luonnonvarojen arvottamisesta ja materialismeista.

Artikkelissa käytetyt haastattelut ovat osa laajempaa haastattelukokonaisuutta, jossa kartoitettiin haastateltavien arkea asuinpaikkahistoriasta asuinympäristön kehittämistä koskeviin kysymyksiin. Haastateltavilta kysyttiin yhtenä kysymyksenä, millainen merkitys heitä ympäröivällä luonnolla on heidän elämässään. Näissä vastauksissa tuli kaikkein yleisemmällä tasolla esille erilaisia tapoja hyödyntää tai muutoin arvottaa luontoympäristöä. Yleisiä kuvauksia tarkempia ja analyysin kannalta mielekkäimpiä kertomuksia arvottamisesta, kokemuksista, konflikteista ja kerrostumista tuli esille muihin arjen osiin ja elämäntarinaani liittyvissä kysymyksissä. Artikkelin analyysin kannalta keskeisimmät kysymykset koskettivat haastateltavien asuinpaikan valintaa, elinkeinoja, vapaa-aikaa ja harrastuksia, paikallista yhteistyötä sekä asuinympäristön vahvuuksia, mahdollisuuksia ja uhkakuvia.

Koko haastatteluaineisto on litteroituna 302 sivua (riviväli 1, fontti 12). Olen lukenut kunkin haastattelun ensin kokonaisuudessaan kerran. Seuraavassa vaiheessa olen poiminut luennan yhteydessä kustakin haastattelusta luontosuhteita ja -näkemyksiä kuvastavat lainaukset, minkä jälkeen olen suorittanut vielä tarkastusluennan tarkastuspoimintaa varten. Tämän jälkeen olen yhdistänyt artikkelin analyysia varten poimitut haastatteluaineistot (yhteensä 55 sivua). Nämä haastateltavien sitaatit muodostavat rungon artikkelissa käytetylle perinteiselle tekstimuotoiselle sisällönanalyysille (ks. Krippendorff 2004, 18). Englanninkieliset sitaatit olen kääntänyt artikkelia varten suomeksi. Poikkeuksellisesti näitä sitaatteja ei ole merkitty erikseen haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi. Katsoin tämän tarpeelliseksi, koska sitaattien sisällön ja englannin kielen käyttämisen yhdistelmällä anonymiteetti voisi vaarantua. Haastateltavat on pseudonymisoitu koodein H01–H21.

Analyysissa on syytä erottaa erilaiset analyysin tasot, joiden erottelemiseksi olen soveltanut Karjalaisen (1995, 17–19) kolmea lukutapaa: realistinen, humanistinen, post-strukturalistinen. Karjalaisen alkuperäisessä jäsennyksessä realistinen lukutapa tähtää kuvittelun tai olemassa olevan reaalisuuden fyysiseen kuvaamiseen. Humanistinen puolestaan tarkastelee, miten maisema koetaan, tulkitaan ja arvotetaan elämissä maailmassa. Post-strukturalistinen lukutapa asettuu näiden jatkeeksi korostaen lukijan ja tekstin välistä yhteyttä sekä merkitysten tuottamisen tapaa. Tässä tutkimuksessa realistinen lukutapa kiinnittyy siihen, että aineistoissa kuvatut elämissä maailman tapahtumat tapahtuvat todelliseksi mielletävässä reaalisessa maisemassa, jota haastateltavat itse kuvaavat

ja jota voidaan havainnollistaa esimerkiksi kartta-aineistoin. Aineistojen analyysissa huomio kuitenkin kiinnittyy kulttuurimaantieteelle tyypillisimmin (ks. Pitkänen 2011, 22) haastateltavien esittämiin kokemuksiin ja tulkintoihin tästä olemassa olevasta maisemasta. Asukkaat itse puhuvat eksplisiittisesti asuinympäristönsä luonnon erilaisista käyttötavoista ja arvoista sekä näkemyksistä, jotka kuvastavat luonnon merkitystä heidän arjessaan. Nämä haastateltavien humanistiset kertomukset puolestaan muodostavat pohjan post-strukturalistiselle analyysilleni erilaisista materialistisista luontosuhteista monitoiminnallisessa metsämaisemassa. Tulkinnat materialismeista ja käsitteellisestä maisemasta eivät siten ole haastateltavien itsensä esittämiä vaan heidän lausumiinsa perustuvia omia tulkintojani.

Talousmaisema näyttämönä – suojelumisema ideaalina

Metsätalouden merkitys maisemaa muokkaavana käyttötapana näkyy haastattelussa edelleen vahvana. Vanhimpien haastateltavien kertomuksista välittyi kuitenkin metsätalouden muutos, minkä vuoksi hakkuiden laajuus ja erityisesti merkitys toimeentulon turvaajana näyttää menneisiin vuosikymmeniin verrattuna vähäisemmiltä:

”Nyt ne suuret savotat obi jo, että ei siellä savottoja niin rankkoja, isoja oo, kuin mitä ennen oli. Kun on kaikki, Metsähallituksenki metät kertaalleen hakattu käytännössä. Sitä kesti viis-kuusikymmentä vuotta, vaan siellä uus mehtä on kasvanu. [...] Vähenty nyin paljon se ihmismäärä, että viis-kuusikytluvulla, kenties tahviaikana, niin tuhansia ihmisiä täällä. Ensin asukkaita ja sitten kaikki mehtäkämpät täynnä savottalaisia.” (H17)

Artikkelin kertomuksissa ihmisten harvasti asuttama ja materialistisesti teollisuutta varten muokkaama talousmetsä asettautuu näyttämöksi erämaan arvoille kuten puhtaudelle ja neitseellisyydelle villipetojen olemassaoloa unohtamatta:

”Vabvnutena pidän tätä puhdasta luontoa ja erämaata. Tää on säilynnä, vaikke noita puuviljelyksiä mehtä täynnä, niin kuin minä sanon näitä hakkuupalstoja, kuin mäntypeltoja. Kummiski aika neitseellistä aluetta. [...] Sudet on vissiin hävinnä, mutta karhujen kannalta ja muutenki metsänelläinten, villipetojen ja muittenkin eläinten puolella tää on hyvin tihbeesti asuttu.” (H07)

Mäntypeltojen ja hakkuupalstojen täyttämä kuvaus on kuitenkin vastoin erämaisyyden ideaalia ja mukautuikin hyvin Hailan (2003, 183–186) esittämään kritiikkiin ihmisen ulkopuolisesta erämaasta. Esimerkki havainnollistaa hyvin sommittuman ekspressiivisen luonteen moninaisia merkityksiä (vrt. Kortelainen & Albrecht 2019). Tämä alun perin perinteistä materialistista tarkoitusta varten kasvatettu talousmetsä voi yhdelle merkitä vain hyödykkeitä varten kasvavaa materiaalia, toiselle edustaa luontevaa osaa neitseellistä erämaata ja Milbournen *ym.* (2008) mukaisesti kuvautua virkistyskäytön poissulkevana talousmetsänä.

Ihmistoiminnan ulkopuoliseksi alueeksi mielletty luonnonsuojelualue puolestaan näyttäyty kertomuksissa rauhoittavana vastapainona talousmetsälle, vaikka tässäkin tapauksessa luonnonsuojelualuetta ei voi pitää historialtaan ihmiskäsin koskemattomana (vrt. Haila 2003, 186). Luonnonsuojelualue kuitenkin esitetään mahdollisimman itsearvoisesti olemassa olevana luontona, mihin on vaikea kytkeä materialistisia merkityksiä. Katsominen reunasta ja tietoisuus suojelualueen olemassaolosta on riittävää. Materialistinen yhteys on kuitenkin epäsuorasti löydettävissä alueen reunalla sijaitsevasta asumuksesta. Asuintalo edustaa materialistista hyödykettä, jonka avulla tästä materiaalittomasta kokemuksesta voidaan arkipäiväisesti nauttia. Suojelualueesta näyttää olevan myös hyötyä kokijalleen, koska se tasapainottaa teollisesti materialististen käyttötapojen siedettävyyttä asuinympäristön muissa osissa:

”Aiemmin olin huolissani tästä ympäristöstä. Mutta sitä lähtien kun olemme asuneet täällä, aina kun katson ikkunasta järven yli ja näen luonnonsuojelualueen. En katso taakse, en välitä, koska tiedän että meillä on [luonnonsuojelualue] tuolla. [...] Tämä iso luonnonsuojelualue ilman mitään metsänhoitotoimenpiteitä tai vaellusreittejä on todella koskematton. [...] Me emme käytä sitä, mutta vain se tietoisuus sen lähellä olemisesta on fantastista.” (H12)

Kaupungin materialismeista kohti luontokokemuksia

Luontosuhdetta kuvaavat kertomukset lähtevät liikkeelle asuinympäristön erityispiirteiden kuvaamisesta, joissa korostuu maiseman estetiikka: *”Erämaajärvet, pienet tuolla nehan on aivan fantastisia. [...] Kyllä se kuitenkin semmonen vaaramaisema oltava.” (H06)* ja erityisesti sen kauneus katsojan silmissä: *”Kyllähän tämä niin kuin näet, niin luonnonkaunis paikka.” (H17)*. Asuinympäristön eduksi koetaan, että *”Luonto on lähellä” (H03)*, varsinkin kun sen vahvuusiksi arvioidaan *”Pubdas luonto, rauhallisuus ja hiljaisuus.” (H14)*. Nämä aistimukset ja tuntemukset kietoutuvat toisiinsa: *”Tämä tila tekee tästä niin kauniin ja ihmeellisen, [...] hiljaisuus ja villi tila.” (H11)* ja edellyttävät monille kaupunkiympäristöille tyyppisten ominaisuuksien puutetta: *”Tää välitys, tää luonto, tääl ei oo ihmisiä, tääl ei oo liikennettä, ei oo lentoliikennettä. Süs yleensäkin et tääl on hiljasta.” (H16)*.

Nämä maisemat ovat fyysisesti olemassa ja ne voidaan kokea erilaisin aistein, mutta materialistista käyttöä tai suoraa kosketusta edellä luetellut luontokokemukset eivät edellytä. Oikeaksi koetun luonnon keskellä elämisen koetaan herättävän yhtä aikaa vaarantuntua ja turvallisuuden tunnetta sekä johtavan luonnollisten vaistojen heräämiseen ja lopulta luonnon kunnioittamiseen:

”Kiehtoo se vaara [...] että mä tiedän, että me voitais oikeesti, kun kävellään tosta rantaan, törmätä karhuun siinä matkalla tai että täällä on susia. Totta kai tiedän, että me ollaan aika turvassa [...] Mua kiehtoo se, että tässä on oikeaa luontoa. [...] Mun mielestä myös ihminen on paremmin turvassa, jos sillä on vielä jäljellä semmosia vaistoja ja viettejä, joita sellanen oikea luonto voi herättää ihmisessä. [...] Se luonto on nyt tossa, jota pitää arvostaa tai muuten käy huonosti.” (H10)

Kertomukset vahvistavat Inglehartin ja Bakerin (2000) havaintoja hyväosaisista nykyihmisistä, joiden fyysiset perustarpeet vaikuttavat tulleen täytetyiksi. Materiaalisten hyödykkeiden ja jopa perinteisen virkistystoiminnan sijaan hyvinvoinnin edistämistä etsitään jostain vieläkin materiaalittomammin määrittävistä lähteistä:

”Perustarve tulee tyydytetyksi jo varmaan suurimmalla osalla. Mutta mikä on se henkinen tarve? Sitähän on hirmu vaikeaa sanoa. Voi sitä vähän aistii kirjoituksista ja ihmisten puhubeista, mikä ois se mitä [luonnosta] kaipais. [...] Minä uskon, että henkisellä puolella on kuitenkin jotain semmosta, muutabin kuin tätä metsästyä ja kalastusta.” (H18)

Jännite materialistisesti tuotettujen hyödykkeiden ja vähemmän materiaalikeskeisen elämäntavan idean välillä on vahvasti läsnä haastattelussa. Kertomuksista on löydettävissä yhteys Curtinin ja Kraghin (2014) luontomatkaajiin, Fletcherin (2009) ekoturisteihin sekä Rannikon (2008, 93–94) ja Kortin (2011, 35) esittämiin pistäytyjiin, jotka pyrkivät paikkaamaan luonnosta irtaantumistaan lyhytaikaisilla vierailuilla. Näille pistäytyjille paikalliset matkailuyrittäjät tarjoavat sitä, minkä he itse kokevat luontoympäristössään materiaalittomasti nautittavana ja tätä luontoympäristöä hyödyntäen ansaitsevat itselleen materialistista hyötyä rahana:

”Voi asua tällaisen luonnon keskellä. Minulle se on luksusta, koska on rauhallista, terveellistä, siitä voi nauttia. Ja tästä me yritämme tehdä bisnestä.” (H20)

Tutkimukseen haastatetuille muuttajille kyse on pysyvämmästä muutoksesta. Kärjekkäimmissä ilmaisuisissa kaupungin rakennettu maisema ja luontoympäristöksi tarkoitettu puistokin ilmentävät ahdistavaa, materialistisesti muokattua asuinympäristöä. Harvaan asuttu metsä vailla keinotekoisiksi koettuja kaupungin rakenteita ja niissä vilistäviä kulkuneuvoja kuvastaa puolestaan paikkaa, jossa on tarjolla ajatuksetkin kirkastavaa mielenrauhaa:

”Halusin paikkaan, jossa voin mennä kymmenen minuuttia ja sit oon metsässä. En halua, että on joku iso puisto, missä on polkupyörät. [...] Siellä [kaupungissa] on [...] betonit, asfaltit ja sit koneet kulkevat edestakaisin. [...] Siellä ei voi ajatella.” (H19)

Vaikka kaupungin rakenteista ja hyödykkeistä etäännyttämisen tarve esiintyvät leimaavasti haastateltavien kertomuksissa, kyse ei kuitenkaan ole sinänsä materialistisista tarpeista irtautumisesta. Arkea eletään kaupungin ostoskeskusten luomaan ympäristöön nähden vähemmän materialistisena näyttäytyvän luonnon keskellä, josta voi kuitenkin tarvittaessa piipahtaa kaupunkiin materialististen kulutushyödykkeiden äärelle:

”Kyllä se oli ihan ehdoton, että sieltä hullunmyllystä piti päästä pois. [...] Kun on kumminkin luonto tämmönen, täällä lähellä. [...] Totta kai tykkään, kun Helsinkiin meen käymään, että meen kaupparekseen. Mutta en halua, että se on mun normaalia arkea.” (H02)

Kertomukset kuvastavat haastateltavien pyrkimyksiä parantaa subjektiivista hyvinvointia ottamalla etäisyyttä materialistisesta tarjonnasta, mikä sinänsä heijastelee Inglehartin ja Bakerin (2000) esittämiä hyvinvoinnin materialistisia muutoksia. Haastattelujen perusteella olisi kuitenkin hurskastelua väittää, että erämaisessa luontoympäristössä asuminen irtaannuttaisi automaattisesti materialistisesta elämäntavasta. Juuri materialistisen sivilisaation suhteellinen läheisyys tekee erämaisessakin luontoympäristössä asumisen mutkattomaksi:

”Kunlostaa paradoksiselta. Me asumme ikään kuin erämaassa, mutta silti meillä on kaikki jokapäiväisessä elämässä tarvittava saatavilla 30 kilometrin säteellä. [...] rakennusmateriaalit, maalaustarvikkeet, asumiseen ja ruokaan tarvittavat tarvikkeet, kaikki.” (H21)

Tutkimusalueen kaltaisen arkisen erämaisen luontoympäristön ajatellaan enemmän tarjoavan vastapainoa materialistisille virikkeille. Luonnon fyysisen lähietäisyyden arvioidaan edesauttavan luonnon vuorokierroksen tunnistamista: *”Keväällä joutsenet ja kurjet tulee ajallaan. Ne tuossa pellolla on, huutaa ja tanssii. Sitä pidetään ihan luonnollisena.” (H17)* ja ylipäätään luonnonkierron ja olioiden olemassaolon tarkoituksen tiedostamista:

”Vanhempana haluan välittää sellasia arvoja kuin luonto ja sen luonnon tunteminen. Monet kaupunkilaislapset pelkää metsässä, ne pelkää kaikkia eläimiä, pelkää kaikkia hyönteisiä, koske ne on niille ihan outo asia. [...] Hytysyet on ärsyttäviä, [mutta] hytysyet pitää olla olemassa, koska sudenkorennot syö niitä ja pikkuöitäisiä on, koska linnut syö niitä. Puut on siksi, että niistä tulee ilmaan hapetta. Sellasia ihan normaaleja luonnonarvoja, mitkä ei välttämättä tulisi ajankohtaiseksi, jos asuisi Helsingin keskustassa.” (H10)

Näihin arvottamisen muotoihin ei liity materialistisia tapoja hyödyntää luontomateriaaleja vaan pikemmin pyrkimys ymmärtää luontoa itsearvoisesti olemassa olevana edellyttäen kuitenkin suoraa aistiyhteyttä luontoon. Pitkään kestäneen luonnon lähellä asumisen käänköpuolena merkityksellisetkin piirteet näyttävät hiipuvan itsestäänselvyyksiksi, joita ei enää ilman ulkopuolisten ihmettelyä itse havaita – olipa kyse luonnon herättämistä miellyttävistä tuntemuksista: *”Kyllähän tämä meidän luonto, rauha ja hiljaisuus, kyllä se on*

tärkeempi kuin mitä me itse sitä arvostetaan.” (H15) taikka itselle tavanomaisten luonto-olioiden arvon tunnistamisesta missä tahansa muodossa:

”Tuossa on koivu, mänty ja kuusi. [...] Joillekin, jotka asuu suuressa kaupungissa eikä ole nähneet suurta kuusta, ne voi olla erityisiä. Täällä kun menet ulos, näet niitä miljoonan. Sinulle siinä ei ole mitään ihmeellistä vaan normaalia etkä sitten näe niiden arvoa.” (H20)

Luonnonantimien ja virkistyksen kudelma

Siitäkin huolimatta, että haastateltavien toiminnot metsämaisemassa kuvastavat ensisijaisesti jälkitekollisia muotoja, heidän luontosuhdettansa ei voi määrittellä täysin materiaalittomaksi. Tutkimuksen kertomuksissa on ensinnäkin viitteitä samoista materialistisuuden perusteista lähtevistä tavoista käyttää puuta omiin materialistisiin tarpeisiin kuin mihin metsäteollisuuden määrittely materialistisena nojaa (vrt. Haila 1990; Mather 2001). Haastateltavilla käyttötarve kuitenkin ilmentää ennen kaikkea luontaistalouden muotoja (ks. Kangas & Kokko 2001). Asuntojen lämmitys puulla on näistä konkreettisimmin esimerkki, jota varten puuta on luonnollisesti kaadettava ja pilkottava: *”Talvella lämmittää [...] viiskeitä mottia puita haloin, pilkkeeksi.”* (H17) Osa lämmityspuista on muualta ostettuja, mutta osa kaadetaan lähimetsästä: *”Keväällä osti puita, siinä vaiheessa kun ne alkoi olla loppu. [...] Me myös kaadettiin tosta metsänlaidalta vähän metsää.”* (H10), tyypillisimmin omasta: *”Metsästä raivoominen, puun kaataminen, kun omasta metästä ottaa ne.”* (H18). Samaa metsäteollisuuteen liitettyä materialismin logiikkaa noudattaen kaadetut puut eivät ole itsearvoisesti vaan välinearvoisesti olemassa materialistista loppuhyötyä varten. Puu on välillisesti olemassa pilkettä varten ja pilkottu pilke on jo itsessään hyödyke, minkä lisäksi lämmitystarve fyysisenä perustarpeena entisestään vahvistaa loppuhyödyn materialistisuutta (vrt. Inglehart & Baker 2000).

Siinä missä metsäteollisuuden materialistisuuden kulminaatiopiste ilmenee puusta jatkojalostettuna loppuhyödykkeenä, yhtä lailla puusta voidaan jatkotyöstää loppuhyödykkeitä muihinkin materialistisiin tarpeisiin:

”Kerään luonnosta puita, esimerkiksi majavan hylkäämiä. [...] En ole itse tehnyt [näitä pöytiä ja tuoleja], mutta mä oon keränny keppejä [tai pikemminkin pöllejä] ja sit yhdelle kaverille kertonut, mitä haluan.” (H19)

Materialistisen hyödykeperusteen näkökulmasta on yhdentekevää, onko jatkojaloste ihmisen itselleen tekemä vai teollisuuden kautta tuotettu. Puuta voidaan kaataa kumpaan tahansa tarkoitukseen – skaala ja välivaiheet vain poikkeavat. Yksityishenkilöt harvemmin myöskään omaa jatkojalostustarvettaan varten kasvattavat tietynlaisia puita, mutta ei sekään mahdollon ajatus ole. Luonnostaan kaatuneiden tai eläinten hylkäämien puidenosien hyödyntäminen sitä vastoin ei edellytä luontomateriaalin irrottamista ihmisen vuoksi. Silloin yksi ihmisen aiheuttama materialistinen välivaihe vähenee, joskaan luontoon puumateriaali ei poiston jälkeen yleensä palaudu.

Jälkitekollista elämäntyyliä kuvaavat erityisesti erilaiset aktiviteetit, jotka haastateltavat liittävät virkistäytymiseen ja harrastamiseen sekä matkailuyrittäjien tapauksessa osin työn lomassa tapahtuvaksi toiminnaksi. Matkailuyrittäjät tarjoavat pitkälti samoja aktiviteetteja myös asiakkailleen, minkä lisäksi asukkaat mainitsevat eri vuodenaikoina pistäytyviä virkistäytyjiä (vrt. Rannikko 2008; Kort 2011). Luonnon läheisyys ja siellä risteilevät reitit näyttävät muodostavan keskeisen osan tarvittavasta luonnon infrastruktuurista (vrt. Rival, ks. Venkatesan *ym.* 2018) ja nousevan tärkeimmiksi edellytyksiksi erilaisten aktiviteettien luo pääsemiseksi tai niiden toteuttamiseksi:

”Minkä takia minä tykkään asua täällä, on just tää luonto. Se on tässä niin lähellä [...] Täältä löytyy rantoja ja paikkoja, missä uida. [...] lenkkeillä, kävellä. [...] Onhan täällä polkuu ristiin rastiin ihan älyttömästi.” (H01)

Luontoympäristöön liittyviä aktiviteettimahdollisuuksia voi kuvata haastattelujen perusteella kattaviksi. Edellä mainittujen uimisen, lenkkeilyn ja kävelyn lisäksi aktiviteetteihin kuuluvat *”ratsastus ja lumikenkäily, nuotioruokailu”* (H11), *”retkeily ja vaeltaminen, pyöräily sekä kanootilla melonta”* (H21). Haastateltavat kertovat aktiviteettimuotojen ohessa liikkumistavoistaan *”Luonnossa tulloo aika paljon liikuttuu koirien kanssa ja sienestetty.”* (H03) ja kuvaavat aktiviteetteja, joista pitävät *”ainakin moottorikelkkailusta ja metsästyksestä, kalastuksesta”* (H02). Tälle alueelle tyypillisenä mutta muutoin hieman erityispiirteisempänä aktiviteettina haastatteluissa nousevat sekä yksittäisten asukkaiden että matkailuyrittäjien koirat *”on koiravaljakoyrittäjää, matkailuyrittäjää”* (H07), joita ylläpidetään rekiajeluita varten: *”Mekin ajetaan tavella noilla rekivaljakoilla.”* (H10).

Luokittelen kaikki edellä mainitut aktiviteetit jälkiteolliseen metsänkäyttöön kuuluviksi niihin liitetyn virkistysarvon myötä ja siten lopulliselta hyödyltään materiaalittomiksi. Näihin virkistäytymisen muotoihin on kuitenkin kytkettävissä vähintäänkin välillisesti materialistisia resurssiarvoja, joiden avulla lopulliseen päämäärään eli virkistystyhtymiseen päästään (vrt. Atkinson *ym.* 2012).

Vapaa-ajallaan marjastava matkailuyrittäjä kuvastaa metsäsuhteen moninaisuutta parhaimmillaan. Metsän eri merkitykset raaka-aineesta ja rahan lähteestä työhön ja vapaa-aikaan kytkeytyvät erottamattomasti toisiinsa (vrt. Kietäväinen 2011):

”Vapaa-ajaksi koen marjastuksen. [...] Mutta siinäkin on taas se, että se on tietyllä tavalla työtä, että käytän kaikki marjat tässä meidän [yrityksessä], käytän asiakkaille. Itse poimituista mehut, billot ja muut. Mut koen kyllä vapaa-ajaksi sen keräämisen.” (H16)

Jos vapaa-ajalla suoritettavan tekemisen voi luokitella virkistykseksi, niin luonnossa tapahtuvan keräämisen voi tulkita johtavan virkistytymiseen ja siten luonnon välityksellä saatuun materiaalittomaan kokemukseen. Muilta osin luonnon materialistista arvoa on tässä tapauksessa mahdoton sivuuttaa. Kerätyt marjat samoin kuin sienet itsessään ovat luontoon jäädessään maatuva aineesta, mutta kerättyinä luonnosta poistettua ihmisen fyysisiä tarpeita tyydyttävää materiaalia. Marjat ovat siten materialistisia loppuhyödykkeitä tulipa marjat sellaisenaan nautituiksi taikka mehuiksi ja hilloiksi jalostetuiksi. Asiakkaita varten kerättyinä ja tarjottuina ne liittyvät myös työhön ja sen myötä edelleen taloudelliseen hyötyyn. Tällöin luonnon marjat ovat välillinen materialistinen resurssi, joiden avulla voidaan saavuttaa lopullinen materialistinen hyöty rahana.

Metsästyksen ja kalastuksen logiikka on materialistisuudeltaan samantapainen kuin marjastuksessa ja sienestyksessä. Samat villieläimet, jotka edellä esitetyssä maisemallisessa sommittumassa asuttivat itsearvoisina olentoina erämaata, saavat käyttötavan muuttumisen myötä hyvin erilaisen ekspressiivisen luonteen (vrt. Kortelainen & Albrecht 2019): *”Täällä on paljon mehtämiehiä [...] syyskuu, niin alkaa tämä mehtälinnun mehtuu, elokuussa jo on karhunmehtuu. [...] Sitten tulloo hirviporukat.” (H01)*

Harrastuksena ja ajanviettotapana kalastus ja metsästyks johtavat jälleen materiaalittomasti virkistykseen. Molemmassa kuitenkin tarvitaan erityisiä materialistisia lisävarusteita, jotka mahdollistavat kyseisen virkistystoiminnan (vrt. Sen 1993; Hirvilampi 2015). Käytännössä useimmat haastatteluissa mainitut virkistytymisen muodot edellyttävät jonkin lisähyödykkeen käyttämistä kuten kanoottien, moottorikelkkojen, rekien, pyörien, teltojen, lumikenkien tai vähintäänkin retkeilyyn sopivien vaatteiden. Näiden materialististen lisäresurssien tulkitsen vaikkakin epäsuorasti, mutta kuitenkin välillisesti tukevan materiaalittoman luontosuhteen täyttymistä.

Kalastuksessa ja metsästyksessä materialistisia välttämättömyyksiä edustavat muun

muassa pyyntivälineet. Virkistymiseen tähtäävänä toimintana nykymuotoinen kalastus tai metsästys ei näytä edellyttävän saaliin saamista välttämättömänä päämääränä. Mikäli toiminta kuitenkin johtaa pyydystämisen, eläin muuttuu väistämättä materialistiseksi hyödykkeeksi, vähintäänkin vatsantäytteeksi:

”Harrastuksia kalastus ja metätys. [...] Mehtämielisiä kun on ja on metässä ollu ikänsä, siellä tietysti sitä [luontoa] arvostaa, osovaa arvostaa. [...] Jos sieltä hirviä ammutaan, niin kulluuban siitä aika ja hyvät lihat saapi.” (H17)

Materialistisista piirteistään huolimatta metsästys ja kalastus esitetään toimintoina, joiden koetaan edistävän luonnossa kulkemista ja havaitsemista sekä sen myötä enemmän tukevan kuin heikentävän monimuotoisia tapoja arvottaa luontoa.

Luonto materialistisesti sellaisenaan ja muokattuna

Luontoympäristön havaitseminen sellaisenaan virkistäytymisen mahdollistavana maisemallisena infrastruktuurina on riippuvainen maiseman ekspressiivisistä muodoista ja materialistisuus lopulta konkreettisesta toiminnasta. Siinä missä kuoppa on aikuisille vain monttu maisemassa, voi se lapsen mielikuvituksen ja leikin myötä muokkautua luontomateriaaleista syntyneeksi kodiksi: *”Leikkivät metsässä, meidän lähimetsässä. Siellä on semmonen monttu, niin siellä oli heidän koti.” (H14)* Kaupunkien rakennettuihin ympäristöihin tottuneelle lapselle luontoympäristön ekspressiivisen muodon hahmottaminen leikkipaikkana ei näytä yhtä luontaiselta kuin luontoympäristössä kasvaneille, vaikkakin toiminta siihen suuntaan ohjautuikin:

”Yks päivä hän sanoi, että täällä ei ole yhtään kiipeilytelinettä. No ei ookeaan, mut kysyin, missä sä kiipeilet? Täällä on oikeastaan aika monta kiipeilytelinettä, kun tossa kolme puuta, missä hän kiipeilee.” (H10)

Materialistisen luontosuhteen kannalta esimerkki on mielenkiintoinen. Kaupunkien rakennetut kiipeilytelineet edustavat mitä selkeimmin teollisesti valmistettua materiaalista tuotetta. Tarina ei kerro, onko raaka-ainemateriaalina ollut kenties puu vai jokin muu, mutta hyödyke on materiaallinen sen kaikissa muodoissaan ja sitä tarvitaan leikkiin eli lopulliselta arvoltaan materiaalittomaan virkistäytymiseen. Luonnonpuiden materialistinen hyödyntäminen kiipeilytelineinä puolestaan hävittää teollisesti valmistetun tuotteen tarpeen. Materiaalisen kiipeilytelineen tarve ei siten häviä minnekään, mutta lisähyödykkeiden tarve kiipeilytelineen rakentamiseksi kylläkin.

Nämä leikkiin liittyvät toiminnot kuvastavat tapaa hyödyntää ja kuluttaa luontomateriaalia sellaisenaan. Astetta vahvemmin materialistiseksi käytettäväksi voidaan määritellä luontomateriaalien muokkaaminen esimerkiksi kulkureittejä varten tarvittavaksi infrastruktuuriksi. Kevyimpänä muokkaustapana kertomuksissa näytettyvät lumeen tehtävät reitit, joiden tekemisessä voidaan hyödyntää myös pysyvästi muokattuja pohjia. Kuvaavaa kertomuksissa esitetyille reitistöille on, että ne on alun perin muokattu yhtä käyttötarkoitusta varten esimerkiksi hiihtoladuksi: *”Ajano sitä moottorikelkalla. Siellä joku käy hiihtää ja me ollaan ajettu koirillakin. [...] Kaksyt kilsaa pitkä latu, menee tuolla keskellä korpeen.” (H16)* tai moottorikelkkailun ajoradaksi: *”Kun teemme pitkiä [koiravaljakko] safareita, käytämme myös virallisia moottorikelkkareittejä.” (H11)*, mutta reittejä hyödynnetään myös muihin tarkoituksiin.

Materialismien kohtaamisia ja minimointia

Alun perin teollista metsätaloutta varten tehdyt metsäautotiet erottautuvat näissäkin haastatteluissa merkityksellisinä virkistyskäytön reitistöinä: *”hyvät maastot treenata nimenomaan*

tuota hevosta, on mehtäautoteitä” (H03) tai kulkua helpottavina väylinä virkistyspaikoille (myös Kosenius ym. 2013). Metsäautotiet ovat ideaalinen esimerkki siitä, kuinka materialistisen metsäteollisuuden tarvetta varten luontoon muokattu tie muuntuu lopulliselta hyödyltään materiaalitonta virkistyskäyttöä tukevaksi. Riippumatta siitä, mitä lopputarkoitusta varten metsäautotiet tai virkistysreitit on rakennettu, ne edellyttävät luontomateriaalin muokkaamista. Yhteiskäyttöisyytensä myötä uusia virkistyskäytön reittejä ei tarvitse erikseen rakentaa, mikä osaltaan vähentää luonnon materialistista muokkaustarvetta. On kuitenkin huomioitava, että metsäautotiet eivät kaikilta osin ole virkistyskäyttöön vapaasti käytettävissä, vaan esimerkiksi metsäautoteitä paljon käyttävien matkailuyrittäjien on haettava tähän erillinen lupa kultakin maanomistajalta: “Meidän on kysyttävä heiltä kaikilta, voimmeko käyttää heidän maitaan.” (H11)

Erilaisista luvista ja lisensseistä huolimatta kukin omistaja viimekädessä päättää, mistä ja milloin metsää kaadetaan sekä mitä metsäautotietä silloin metsätalouden tarpeisiin käytetään. Nämä yllättävätkin arjen konfliktit ilmentävät tilanteita, joissa sommittuman samoihin elementteihin kohdistuvat, mutta toisistaan poikkeavat ekspressiiviset muodot (vrt. Kortelainen & Albrecht 2019) törmäävät ristiriitaisesti. Metsäautotiet ja reitit materialistisina kulkureitteinä, metsänantimet materialistisina lopputuotteina ja metsämaisema materiaalisesti olemassa olevana muuttavat muotoaan. Virkistyskäytön näkökulmasta törmäys voi johtaa ongelmiin kuten vaikeakulkuisuuteen ja maiseman visuaaliseen viehättämättömyyteen (myös Milbourne ym. 2008). Karrikoidussa esimerkissä virkistyskäyttö tulee paperin jyräämäksi:

”Kaikki tulee kaadetuksi. [...] Tuolla menee pieni polku läpi metsän ja seuraavan kerran, kun menet sinne, metsä onkin poissa. Kun menet sienestämään tai marjastamaan, metsä onkin poissa. Joskus tekisi mieli näyttää se muille ihmisille “Hei katsokaa, teidän paperi kasvoi täällä.” [...] Suunnitellet jonkin kivän reitin ja se onkin poissa. Saattoivat talvella luvata, ettei tietä avata [metsätoita varten], mutta yhtenä päivänä sitä käytetäänkin puunkuljetukseen. Samalla se tubooa todella maalauksellisen kauniin metsän ja metsän halki kulkevat polut.” (H11)

Yhdestäkään kertomuksesta ei suoranaisesti välittynyt metsätalouden täyttää vastustamista vaan haitoista huolimatta pikemminkin pyrkimys ymmärtää sen olemassaoloa ja tarpeellisuutta. Kuten Valkonen (2008) on esittänyt, teollisesta metsätaloustoiminnasta johtuvat hakkuut kylläkin muuttavat muiden metsänkäyttäjien reittejä ja rajoittavat virkistystoimintoja tietyillä hakkuupaikoilla, tässäkin tapauksessa metsätalouden ei arvioitu poissulkevan metsän muita käyttötapoja kokonaan. Kertomusaineiston mukaan haitta voi olla yllättävä ja harmillinen, mutta yleisimmän ongelma on korjaantunut uusien reittivalintojen ja kohteiden kartoittamisen jälkeen:

”Meillä on lisenssit reitteihin, ja kun alkavat kaataa juuri näiden reittien yli, koko kauden suunnittelutyö alkaa alusta, koska he tulee ajamaan isoilla koneilla. Se ei ole kivaa, mutta se on heidän työtään. Aina on mahdollista etsiä vaihtoehtoinen tie tai reitti ja näin välttää kyseinen hakkuualue. [...] Näen Metsäballituksen tarpeellisuuden, ja sen työn, mitä heidän täytyy tehdä. Olen melko varma, että he pyrkivät olemaan vahingoittamatta minun työtäni, mutta eivät aina voi välttää sitä, kun heillä on hakkuusuunnitelmat ja heidän täytyy toimittaa puuta eteenpäin.” (H21)

Kertomuksista välittyy pitkälti ymmärryshakuinen ja pienimpään haittaan pyrkivä tapa käyttää luontoa – niin ihmisten kesken kuin luonnon näkökulmasta. Luontoa kyllä hyödynnetään esimerkiksi materialistisiin tarkoituksiin rahan ansaitsemiseksi. Tällöin luontoa käytetään ja kulutetaan välineellisesti, mutta se pyritään toteuttamaan luonnon näkökulmasta kestäväällä tavalla taloudellisesta maksimoinnista tinkien:

”Se varmaan oikeesti ajattelee, että se ei halua, että se kasvaa. Vaan just sen verran mitä tää luonto kestää. [...] Että vaikka se on yrittäjä, niin se ei ole semmonen bisnesyrittäjä. Vaan se tekee sen leivän, minkä se tarvitsee. [...] Se ei halua, että tämä olis Suomen suosituin turistikohde, koska sitten saattas ne kosket, ympäristö pilaantua.” (H10)

Varsinkin matkailuyrittäjät näyttävät tasapainoilevan luonnon materialistisen hyödyntämisen ja muiden arvojen välissä. Massaturismia edustavan Lapin kaltaiseksi alueen ei toivota kehittyvän vaan säilyttävän erämaisuutensa ja hiljaisuutensa vailla jatkuvaa liikennettä, bussilaumoittain turisteja tai matkailuyrityksiä jokaisen puun takana:

”Tämä erämaisuus ja hiljaisuus vailla liikenteen runsautta. Ei ole suuria moottorikelkkailuun tehtyjä väyliä. [...] Lapissa on koiravaljakoyritys jokaisen kulman takana. [...] Lapilta kesti jonkin aikaa päästä sinne missä se nyt on ja minun mielestä sen kehitys olisi pitänyt pysähtyä vähän aiemmin. Mutta tämä [saisi pysyä] todella hiljaisena kulmauksena Suomessa, ei ruubkautunutta massaturismia, ei bussilaumoittain kuljetuksia.” (H21)

Luontoympäristön ei ainakaan haluta muuttuvan pelkäsi taustamaisemaksi sinne rakennetuille keinotekoisille virkistyskeitoille. Kasvuhakuisen matkailukehityksen kannalta se ehkä voisi olla hyödyllistä, mutta se ei näytä edustavan pehmeitä luontomatkailun arvoja, joita alueella toivotaan edistettävän:

”Tällä puolen Pielistä toivoisin edistettävän ns. pehmeää matkailua. [...] Täällä kävi ”viisas tyyppi” Helsingistä, joka kertoi, että me tarvitaan hyvinvointikeskus keskelle Ruunaata. Siis, idiotti tulee sanomaan, että me tarvitaan joku wellness-keskus. Ei tänne sellaista tarvita. Joitakin retkeilyalueiden ja reittien risukojen raivausta voi tehdä, vanhoista paikoista, mökeistä voi tehdä kivoja tai panostaa hyvin merkattuihin reitteihin. [...] Käyttää niitä resursseja, mitä meillä on tekemättä enempää baittaa luonnolle – hyödyntää vain sen verran kuin täytyy.” (H12)

Luonto halutaan kokea ja aistia fyysisesti sen läheisyydessä asumalla ja siellä kulkemalla. Ne puolestaan edellyttävät luontoon kuulumattomien materialististen rakenteiden kuten asuintalojen, mökkien, kotien ja laavujen lisäämistä sekä luonnon materialistista muokkaamista kuten reittien rakentamista ja risukoiden raivausta. Tämän seurauksena luontomaisema muuttuu ja materialistisia kytköksiä ei voi välttää. Pyrkimyksenä on kuitenkin ylenpalttisen materialistisen käytön hillintä käyttämällä ja muokkaamalla luontoa materialistisiin tarkoituksiin mahdollisimman säästeliäästi.

Johtopäätökset

Tavoitteenani on rikastuttaa käsitystä jälkieteolliseksi määrittyvien hyötyjen materialistisesta perustasta ja luonnon välineellisyydestä alueen asukkaiden näkökulmasta. Luontomaisema asuinympäristönä esitetään kaupunkiympäristöön verrattuna materialististen rakenteiden runsaudesta etäännyttävänä paikkana ja jälkieteollinen luontosuhde vastapainona materialististen hyödykkeiden täyttämälle elämälle. Vähiten materialistiset kytkennät liittyvät suojellun luonnon olemassaoloon sekä luontoympäristön herättämiin tunteisiin ja aistimuksiin, jotka eivät edellytä välitöntä fyysistä kosketusta luontomateriaan. Tyyppillisimmin luonnon herättämät tuntemukset kytkeytyvät maaseudun ideaaleihin kuten maiseman esteettisen kauneuteen tai muutoin miellyttäviksi koettuihin ominaisuuksiin kuten hiljaisuuteen tai väljyyteen. Erämaisuus vaikuttaa luovan tähän aistikenttään oman lisänsä, mikä luo viehättävää jännitettä turvallisuudentunteen ja jännittävän välille.

Aineistosta tehtyjen tulkintojen perusteella yksilölliset jälkieteolliset käyttötavat ovat kuitenkin monin tavoin myös erilaisiin materialismeihin kytköksissä. Lopullinen hyöty voi olla luonnosta saatu materiaalitön virkistäytymisen kokemus, mutta kyseisen

kokemuksen saavuttamiseksi tarvitaan välillisesti materialistisia lisävarusteita, tai luontoa itsessään on muokattava materialistisin keinoin. Virkistystyntyminen voi limittyä myös osaksi materialistista luonnonantimien keräämistä tai välillisesti tukea materialistisesti rahan ansaintaa. Näitä monimuotoisia materiaalittomia ja materialistisia kytkentöjä voi käytännössä yhdistellä loputtomasti.

Aineiston perusteella jälkiteollisen luontosuhteen materialistisuus voidaan kuitenkin tyypitellä neljään kategoriaan (Taulukko 1). 'Loppuhyödyn määrittelemä hyödykeperustaisuus' viittaa perinteisimmin muodostuvaan resurssiperäiseen materialistiseen luontosuhteeseen, jossa materialistinen hyödyke edellyttää pitkäkestoisen luontomateriaalin kuten puun tai eläimen tai lyhytkestoisen materiaalin kuten marjojen kovaa tai keskikovaa viemistä pois luonnosta. 'Luonnon muokkaaminen välilliseksi infrastruktuuriksi' kuvastaa luonnonvarojen kovaa tai keskikovaa resurssinomaista muokkaamista, jonka avulla päästään materiaalittomana toimintana miellettyyn loppuhyötyyn. Pehmeimpänä kategoriana 'luonnon kuluttaminen välillisesti infrastruktuurina' kuvaa luontosuhdetta, jossa luontoa ei suoranaisesti muokata käyttötarkoitusta varten vaan kulutetaan esimerkiksi kävelymaisemana tai leikkipaikkana, minkä myötä luontomateriaali voi myös ajansaatossa muokkautua. 'Luontosuhteen epäsuoran välillisesti mahdollistava hyödykeperustaisuus' ei suoraan heijastele sitä, miten luonnonvaraa konkreettisesti käytetään vaan tilannetta, jossa materialistiset hyödykkeet, kuten kovat pysyvät asuintalot tai keskikovat irralliset kanootti ovat välttämättömiä luontosuhteen lopullisen hyötyarvon kannalta.

Mikäli jokin toiminnoista tapahtuu taloudellista päämäärää varten, taloudellinen hyöty lisätään toiseksi lopulliseksi hyötyarvoksi nykyisten lisäksi. Aineiston perusteella on syytä

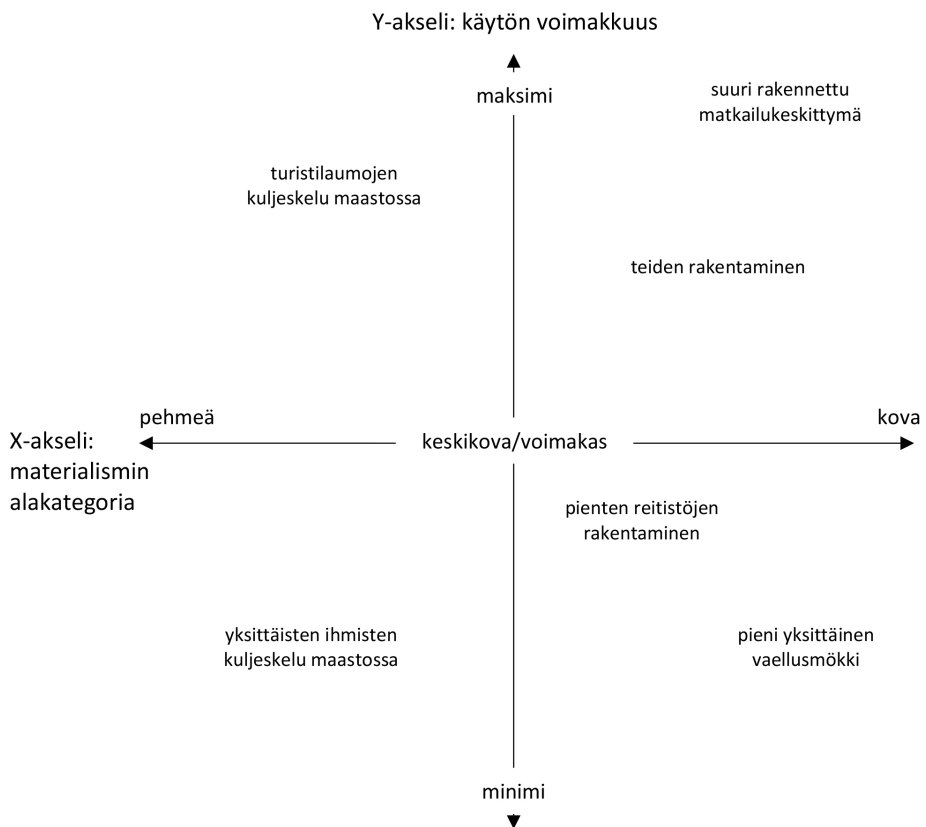
Taulukko 1. Jälkiteollisen luontosuhteen materialismin kategoriat.

Table 1. Materialists categories of postindustrial forest human-nature relationship.

Materialismin kategoria	Ala-kategoria	Välillinen hyötyarvo	Lopullinen hyötyarvo (esim.)
Loppuhyödyn määrittelemä hyödykeperustaisuus	Kova	Virkistytymisen: puunkaato, pilkkominen	Raaka-aine: lämmityspuut, puuvalmisteiset hyödykkeet
	Keskikova	Virkistytymisen: metsästys, kalastus	Luonnonantimet: liha, kala
Luonnon muokkaaminen välilliseksi infrastruktuuriksi	Kova	Muokkaaminen: metsäautoteiden ja muiden teiden tekeminen	Virkistytymisen: ratsastus, valjakkoajelut, kulkuväylän käyttö
	Keskikova	Muokkaaminen: kevyempien reitistöjen tekeminen	Virkistytymisen: ratsastus, valjakkoajelut, moottorikelkkailu, retkeily, vaeltaminen, kulkeminen
Luonnon kuluttaminen välillisesti infrastruktuurina	Pehmeä	Kuluttaminen: kävelemällä, juoksemalla, pyöräilemällä	Virkistytymisen: vaeltaminen, lenkkeily, kuljeskelu, marjastus
		Kuluttaminen: hyppimällä, kiipeilemällä, leikkimällä	Virkistytymisen: kiipeily, eläytymisleikit
Luontosuhteen epäsuoran välillisesti mahdollistava hyödykeperustaisuus	Kova	Pysyvän hyödykkeen lisääminen: asuintalo, mökki	Mahdollistaa muut käyttötavat ja arvottamisen muodot
	Keskikova	Pysyvän hyödykkeen lisääminen: laavu, kota	Virkistytymisen: retkeily
	Keskikova	Liikkuvien hyödykkeiden käyttö: moottorikelkka, reki, kanootti, teltta, vapa, ase	Virkistytymisen: kelkkailu, melonta, vaeltaminen, kalastus, metsästys

huomioida, että materialistinen käyttö voi olla sekä tyypiltään että voimakkuudeltaan erilaista. Kategorisoinnin alaluokkien ja voimakkuuden yhdistelmää voidaan havainnoida luonnon materialistista käyttöä kuvaavan nelikenttäkuvion avulla, jossa x-akseli kuvaa materialismin alakategoriaa pehmeästä kovaan ja y-akseli voimakkuutta minimistä maksimiin. Esimerkkinä kuviossa on havainnollistettu virkistäytymiseen liittyvää rakentamista, maanmuokkausta ja käyttömäärää (kuva 2). On syytä huomioida, että kuvio on laadullisesta aineistosta tehty havainnekuva, jossa akselien leikkauspiste kuvaa keskikovaa ja keskivoimakasta luonnon materialistista käyttöä. Määrälliselle aineistolle muuttaessa akselien leikkauspisteelle tulee määrittää erikseen kullekin mitta-asteikolle sopiva arvo, joka ei välttämättä ole arvoltaan 0.

Tutkimustulokset näyttävät hälventävän teollisen ja jälkiteollisten käyttötarkoitusten vastakkainasettelua tuomalla esiin erityisesti jälkiteolliseksi määrittyvien luontoarvojen materialistisia kytköksiä. Maisemaa on materialistisesti muokattu vahvasti metsätalouden lähtökohdista maastoa peraten, tietynlaisia puita istuttaen, metsäautoiteita rakentaen ja edelleen puita kaataen. Metsätalous ei silti näytä estäneen muita maiseman toiminnallisia muotoja, jotka valtaosin kietoutuvat tavalla tai toisella virkistäytymiseen. Metsätalouden tarpeista lähtenyt materialistinen muokkaaminen kuten metsäautotiet ovat esimerkki virkistyskäytön välillisestä mahdollistajasta, puunhakkuut vastaavasti maisemaa tyypillisemmin rumentavasta ja virkistyskäytön reittejä rajoittavasta toiminnasta. Luonnonvarojen materialistista käyttöä koskevista konflikteista huolimatta tutkimusaineistosta välittyy konsensushakuinen ymmärrys metsämaiseman erilaisia

Kuva 2. Luonnon materialistisen käytön nelikenttä, esim. virkistäytyminen.

Figure 2. Materialistic utilisation of nature in the four-field chart, e.g. recreation.

ekspressiivisiä muotoja kohtaan. Konsensus kuitenkin näyttää edellyttävän, että luontoa tuhotaan ja muokataan kuhunkin tarkoitukseen vain siltä osin kuin on välttämätöntä ja alueen muut käyttäjät huomioivalla tavalla. Kohtuullisuus ja ymmärtäväisyys muita hyödyntämiskeinoja kohtaan välittyvät aineistosta läpileikkaavina keinoina elää sopuoinnussa lähiluonnon ja -ihmisten kanssa.

Keskustelu ja kiistely luonnonvaroista näyttää helposti jumiutuvan ideaalitasolle sen sijaan, että luontomateriaalien erilaisia hyödyntämismuotoja analysoitaisiin yksityiskohtaisemmin. Osana tätä problematiikkaa näen sen, ettei luontomateriaalia muokkaavia sosiokulttuurisia käyttötapoja ole johdonmukaisen eksplisiittisesti tyyppitelty ja nykyinen virkistäytymispainotteinen luontosuhde on yhdistynyt painokkaasti käsitykseen materiaalittomasta elämäntavasta. Artikkelini on ensinnäkin kriittinen muistutus siitä, että jälkitekollisenkin luontosuhteen seurauksena ihminen muokkaa ja muuttaa luontomateriaalia monin eri tavoin. Artikkelini tarjoaa lisäksi konkreettisia välineitä, joiden avulla luontomateriaalien käyttömuotoja ja voimakkuutta voidaan eritellä – keinoja tehdä näkyväksi, miten ja kuinka voimakkaasti luonnonvaroja kulloinkin kulutetaan.

Kiitokset

Kiitän Keskitien säätiötä tutkimuksen rahoittamisesta. Lisäksi kiitän kahta nimetöntä arvioitsijaa ja päätoimittajaa selkeistä ja tarkoista kommentteista, jotka edesauttoivat artikkelin kriittisten kohtien täsmentämisessä.

Lähteet

- Albrecht, E. & Åkerman, M. (2016) Soidensuojelun osallistaminen ympäristöpolitiikan kokeiluna. *Alue Ja Ympäristö* 45(2) 4–19. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/60639>
- Almstedt, Å., Brouder, P. Karlsson, S. & Lundmark, L. (2014) Beyond Post-Productivism: From Rural Policy Discourse to Rural Diversity. *European Countryside* 6(4) 297–306. <https://doi.org/10.2478/euco-2014-0016>
- Atkinson, S., Fuller, S. & Painter, J. (2012) *Wellbeing and Place*. Ashgate, Farnham & Burlington.
- Björn, I. (2000) *Kaikki irti metsästä: Metsän käyttö ja muutos taigan reunalla itäisimmässä Suomessa erätaidosta vuoteen 2000*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto, Bibliotheca historica, 49. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Brandt, J. & Vejre, H. (2004) Multifunctional landscapes – motives, concepts and perceptions. Teoksessa Brandt, J. & Vejre, H. (toim.) *Multifunctional Landscapes: Theory, Values and History*, 3–31. WIT Press, Ashurst.
- Clifford, N., Cope, M., Gillespie, T., French, S. & Valentine, G. (2016) Getting started in geographical research: How this book can help. Teoksessa Clifford, N., Cope, M., Gillespie, T. & French, S. (toim.) *Key Methods in Geography*, 3–18. Sage, Los Angeles & London & Dew Delhi & Singapore & Washington DC & Melbourne.
- Curtin, C. & Kragh, G. (2014) Wildlife tourism: Reconnecting people with nature. *Human Dimensions of Wildlife* 19(6) 545–554. <https://doi.org/10.1080/10871209.2014.921957>
- Eisto, I. (2009) *Kylläpä kestävä: Paikallisesti kestävä kehityksen ja ympäristölähtöisen kehittämistoiminnan suhde harvaanasutulla maaseudulla*. Väitöskirja, Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 1. https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-299-8/urn_isbn_978-952-219-299-8.pdf
- Estola, E., Uitto, M. & Syrjäjä, L. (2017) Elämäkertahaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvaara, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 153–173. Vastapaino, Tampere.
- Eyvindson, K., Dufloata, R., Triviño, M., Blattert, C., Potterf, M. & Mönkkönen, M. (2021) High boreal forest multifunctionality requires continuous cover forestry as a dominant management. *Land Use Policy* 100 104918. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104918>.
- Fletcher, R. (2009) Ecotourism discourse: challenging the stakeholders theory. *Journal of Ecotourism* 8(3) 269–285. <https://doi.org/10.1080/14724040902767245>
- Gerring, J. (2007) *Case Study Research: Principles and Practices*. Cambridge University Press, Cambridge & New York & Melbourne & Madrid & Cape Town & Singapore & São Paolo.
- Gulinc, H. (2004) Neo-ruralita ja multifunktionaaliset maaseudut. Teoksessa Brandt, J. & Vejre, H. (toim.) *Multifunctional Landscapes: Theory, Values and History*, 63–74. WIT Press, Ashurst.
- Haila, Y. (1990) *Vibreään aikaan: Kirjoituksia ihmisen ekologiasta*. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Haila, Y. (2003) 'Erämaa' ja ympäristöajattelun moniulotteisuus. Teoksessa Haila, Y. & Lähde, V. (toim.) *Luonnon politiikka*, 174–204. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.
- Haila, Y. & Lähde, V. (2003) Luonnon politiikka: Mikä on uutta? Teoksessa Haila, Y. & Lähde, V. (toim.)

- Luonnon politiikka*, 7–36. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.
- Hallikainen, V. (2001) Suomalainen erämaakäsite ja erämaiden käyttö. Teoksessa Kangas, J. & Kokko, A. (toim.) *Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen*, 111–119. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800/2001. Metla, Kannus.
- Halonen, M. (2019) *Booming, busting – turning, surviving? Socio-economic evolution and resilience of a forested resource periphery in Finland*. Väitöskirja, Publications of the University of Eastern Finland, Dissertation in Social Sciences and Business Studies, 205.
- Hiltunen, M. J., Pitkänen, K., Vepsäläinen, M., Rehunen, A. & Shemeikka, P. (2014) Kylämökkeily-ympäristöt maaseutualueilla. *Maaseudun uusi aika* 22(3) 68–80.
- Hirvilampi, T. (2015) *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä: Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Väitöskirja, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136. Kela, Helsinki.
- Hyvärinen, M. (2017) Kertomushaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 174–192. Vastapaino, Tampere.
- Häikiö, L. & Niemenmaa, V. (2007) Valinnan paikat. Teoksessa Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) *Tapaus tutkimuksen taito*, 41–56. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Inglehart, R. & Baker, W. E. (2000) Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review* 65(1) 19–51. <https://doi.org/10.2307/2657288>
- Jokiranta, A., Juntti, P., Ruohonen, A. & Räninä, J. (2019) Aluksi. Teoksessa Jokiranta, A., Juntti, P., Ruohonen, A. & Räninä, J. (toim.) *Metsä meidän jälkeemme*, 9–13. Like, Helsinki.
- Kangas, J. & Kokko, A. (2001) (toim.) *Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800/2001. Metla, Kannus.
- Karjalainen, P. T. (1995) Elämä tässä talossa: Lähikartoitusta kirjallisuuden kautta. *Alue Ja Ympäristö* 24(2) 15–24.
- Kietäväinen, A. (2011) Asutustilallisten metsäsuhde ja metsän merkitys työpaikkana. *Alue Ja Ympäristö* 40(1) 42–52. <https://aluejajymparisto.journal.fi/article/view/64497>
- Knuutila, S. & Rannikko, P. (2009) Syrjäinen maaseutu avoimina toivon tiloina. Teoksessa Nikula, J. (toim.) *Maasentuaiteita - Rural Motifs: Essays in Honour of Professour Leo Granberg*, 49–52. Aleksanteri Institute, Series 5/2009.
- Kort, W. A. (2011) “Landscape” as a kind of place-relation. Teoksessa Malpas, J. (toim.) *Place of Landscape: Concepts, Contexts, Studies*, 27–43. MIT Press, Cambridge.
- Kortelainen, J. & Albrecht (2019) Tehdaskaupungin uusittuminen: Äänekosken biotuotetehdas ja yhdyskunnan muutos. *Terra* 131(3) 137–151. <https://terra.journal.fi/article/view/80315>
- Kosenius, A.–K., Juutinen, A., Neuvonen, M., Ovaskainen, V., Sievänen, T., Tolvanen, A. & Tyrväinen, L. (2013) *Virkeystyskäyttöä edistävä metsänhoito valtion talousmetsissä: hyötyjen rahamääräinen arvo*. Metlan työraportteja 261. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa.
- Kotilainen, J., Eisto, I., & Vatanen, E. (2015) Uncovering mechanisms for resilience: Strategies to counter shrinkage in a peripheral city in Finland. *European Planning Studies* 23(1) 53–68. <https://doi.org/10.1080/09654313.2013.820086>
- Kramkowski, V. & Mulvihill, P. (2017) Emerging dynamics of environmental governance in northern post-productivist regions. *Local Environment* 22(3) 350–364. <https://doi.org/10.1080/13549839.2016.1205570>
- Krippendorff, K. (2004) *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. 2nd ed. Sage, Thousands Oaks & London & New Delhi.
- Kuhmonen, T. & Kuhmonen, I. (2015) Maaseutualueiden vaihtoehtoiset tulevaisuudet. *Maaseudun uusi aika* 23(2) 5–23.
- Laurén, K. (2009) Metsä arkisen hyvinvoinnin lähteenä naisten kertomuksissa. *Alue Ja Ympäristö* 38(2) 13–24. <https://aluejajymparisto.journal.fi/article/view/64386>
- Lähde, V. (2012) Luontokäsityksen tarkastelun ongelma. Teoksessa Lummaa, K., Rönkä, M. & Vuorisalo, T. (toim.) *Montieteen ympäristötutkimus*, 97–109. Gaudeamus, Helsinki.
- Malpas, J. (2011) Place and the problem of landscape. Teoksessa Malpas, J. (toim.) *Place of Landscape: Concepts, Contexts, Studies*, 3–26. MIT Press, Cambridge.
- Manfredo, M., Teel, T. L. & Zinn, H. (2009) Understanding global values toward Wildlife. Teoksessa Manfredo, M. J., Vaske, J. J., Brown, P. J., Decker, D. J. & Duke, E. A. (toim.) *Wildlife and Society – The Science of Human Dimensions*, 31–43. IslandPress, Washington.
- Mather, A. S. (1990) *Global Forest Resources*. Belhaven Press, London.
- Mather, A. S. (2001) Forests of consumption: Postproductivism, postmaterialism, and the postindustrial forest. *Environment and Planning C: Politics and Space* 19(2) 249–268. <https://doi.org/10.1068/c9914j>
- Mather, A. S., Hill, G. & Nijnik, M. (2006) Post-productivism and rural land use: cul de sac or challenge for theorization? *Journal of Rural Studies* 22(4) 441–455. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2006.01.004>
- McCarthy, J. (2005) Rural geography: multifunctional rural geographies – reactionary or radical? *Progress in Human Geography* 29(6) 773–782. <https://doi.org/10.1191/0309132505ph584pr>
- Milbourne, P., Marsden, T. & Kitchen, L. (2008) Scaling post-industrial forestry: The complex implementation

- of national forestry regimes in the Southern Valleys of Wales. *Antipode* 40(4) 612–631. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2008.00626.x>
- MLL, Maanmittauslaitos (2011) *Liekksan kylät, valtio, suojelu*. Tietuetoimitus 21.11.2011. Lupa/maksu 18.1.2012.
- MLL, Maanmittauslaitos & Ek, K. (2016) *Hallintorajat, teemakartoille, ei merialueita* 10.2.2016. <<https://etsin.fairdata.fi/dataset/bdce2f1b-6a66-4793-a652-9725dc491962>>. 10.4.2020.
- Nijnik, M., Nijnik, A., Lundin, L., Staszewski, T. & Postolache, C. (2010) A study of stakeholders' perspectives on multifunctional forests in Europe. *Forests, Trees and Livelihoods* (19)4 341–358. <https://doi.org/10.1080/014728028.2010.9752677>
- Oksanen, M. (2000) Johdanto. Teoksessa Haapala, A. & Oksanen, M. (toim.) *Arvot ja luonnon arvottaminen*, 9–24. Gaudeamus, Helsinki.
- O'Neill, J. (1993) *Ecology, Policy and Politics: Human Well-Being and the Natural World*. Routledge, London & New York.
- O'Neill, J., Holland, A. & Light, A. (2008) *Environmental values*. Routledge Introductions to Environment Series. Routledge, London & New York.
- Pitkänen, K. (2011) *Miökkimaisema muutoksessa: kulttuurimaantieteellinen näkökulma mökkeilyyn*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 31. https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0605-2/urn_isbn_978-952-61-0605-2.pdf
- Rannikko, P. (2008) Postproduktivismi metsässä. Teoksessa Karjalainen, T. P., Luoma, P. & Reinikainen, K. (toim.) *Ympäristösosiologian virrat ja verkostot*, 83–95. Oulun yliopisto, Thule-instituutti, Oulu.
- Rannikko, P. (2010) Luonnonkäytön muutos paikallisena legitimihaasteena. Teoksessa Rannikko, P. & Määttä, T. (toim.) *Luonnonvarojen hallinnan legitimitteetti*, 257–294. Vastapaino, Tampere.
- Rannikko, P. & Määttä, T. (2010) Johdanto: Luonnonvarakysymysten ajankohtaistuminen. Teoksessa Rannikko, P. & Määttä, T. (toim.) *Luonnonvarojen hallinnan legitimitteetti*, 7–15. Vastapaino, Tampere.
- Rannikko, R. & Salmi, P. (2018) Towards neo-productivism? – Finnish paths in the use of forest and sea. *Sociologia Ruralis* 58(3) 625–643. <https://doi.org/10.1111/soru.12195>
- Rannikko, P. & Tervo, K. (2006) Hyvinvointiyhteiskuntaa rakentamassa – selviytymistarinoita ja tragedioita metsätöistä. Teoksessa Vehkamäki, S. (toim.) *Metsät ja hyvä elämä: Monitieteinen tutkimusraportti*, 273–343. Metsäkustannus, Helsinki.
- Rannikko, P., Varis, E., Piipponen, M., Karkinen, K., Klementjev, J., Kopoteva, I., Lehto, E., Polevštšikova, N. & Otdelnov, P. (2015) Metsätyökylän muodonmuutos Venäjän Karjalassa. *Idäntutkimus* 22(2) 3–16. <https://journal.fi/idantutkimus/article/view/78017/38933>
- Roiko-Jokela, H. (2003) *Arvot ja edut ristiriidassa – Kiistoja valtion metsistä: Hattuvaara, Kessi, Murhijärvi, Talaskangas-Sopenmäki, Porkkasalo*. Minerva Kustannus, Helsinki.
- Sairinen, R., Tiainen, H. & Mononen, T. (2017) Talvivaara mine and water pollution: An analysis of mining conflict in Finland. *The Extractive Industries and Society* 4(3) 640–651. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2017.05.001>
- Sayer, A. (1992) *Method in Social Science: A Realist Approach*. 2nd ed. Routledge, London & New York.
- Schein, R. H. (2010) Cultural Landscapes. Teoksessa Gomez, B. & Jones, J. P. III (toim.) *Research Methods in Geography: A Critical Introduction*, 222–240. Wiley-Blackwell, Malden.
- Sen, A. (1993) Capability and well-being. Teoksessa Nussbaum, M. & Amartya, S., (toim.) *The Quality of Life*, 30–53. Clarendon Press, Oxford.
- Sepänmaa, Y. (2006) Millainen metsä on kaunis? Teoksessa Jalonen, R., Hanski, I., Kuuluvainen, T., Nikinmaa, E., Pelkonen, P., Puttonen, P., Raitio, K. & Tahvonen, O. (toim.) *Uusi metsäkirja*, 241–246. Gaudeamus, Helsinki.
- Soini, K., Pouta, E., Uusitalo, M. & Kivinen, T. (2008) Maiseman arvottaminen monitieteisenä tutkimushaasteena. Teoksessa Soini, K., Pouta, E., Kivinen, T. & Uusitalo, M. (toim.) *Maaseutumaiseman muutos, arvottaminen ja eurooppalainen maisemayleissopimus*, 9–19 Maa- ja elintarviketalous 135. MTT taloustutkimus, Helsinki.
- Stake, R. E. (1995) *The art of case study research*. Sage: Thousand Oaks, California.
- Swedberg, R. (2012) Theorizing in sociology and social science: turning to the context of discovery. *Theory and Society* 41(1) 1–40. <https://doi.org/10.1007/s11186-011-9161-5>
- SYKE, Suomen ympäristökeskus (2008) *Corine maanpeite 2006* 1.3.2008. <<http://metatieto.ymparisto.fi:8080/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid={4438F7E1-2927-4854-B8F8-0EE8E8822C53}>>. 3.5.2020.
- Tanskanen, M. (2000) *Näkyvän takana: Tutkimus metsäojitetun suomalaisen kulttuurisuudesta*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto, Maantieteen laitos, Julkaisuja No 8.
- Uusitalo, E. (2020) *Etnografian reitit kylän ajallisuuteen ja aineellisuuteen*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, Julkaisuja 37.
- Vaara, M. & Saastamoinen, O. (2006) Metsät ja puut arjen ajankäytössä – Kuvakulmia suomalaisen elämäntapaan. Teoksessa Vehkamäki, S. (toim.) *Metsät ja hyvä elämä: Monitieteinen tutkimusraportti*, 345–403. Metsäkustannus, Helsinki.

- Valkonen, J. (2008) Eleyistä luonnoista funktionaalsiin ympäristöihin. Teoksessa Karjalainen, T. P., Luoma, P. & Reinikainen, K. (toim.) *Ympäristösosiologian virrat ja verkostot*, 245–264. Oulun yliopisto, Thule-instituutti, Oulu.
- Venkatesan, S., Bear, L., Harvey, P., Lazar, S., Rival, L. & Simone, AM (2018) Attention to infrastructure offers a welcome reconfiguration of anthropological approaches to the political. *Critique of Anthropology* 38(1) 3–52. <https://doi.org/10.1177/0308275X16683023>
- VRK, Väestökisterikeskus (2011) Lieksa RHR-rakennusaineisto. Tietolupapäätös Dnro 1929/410/11.
- Wilson, G. A. (2001) From productivism to post-productivism ... and back again? Exploring the (un)changed natural and mental landscapes of European agriculture. *Transactions of the Institute of British Geographers* 26(1) 77–102. <https://doi.org/10.1111/1475-5661.00007>
- Woods, M. (2016) Territorialisation and the assemblage of rural place: Examples from Canada and New Zealand. Teoksessa Dessein, J., Battaglini, E. & Horlings, L. (toim.) *Cultural Sustainability and Regional Development: Theories and Practices of Territorialisation*, 29–42. Routledge, London & New York. [eBook 2016]
- Yin, R. K. (2003) *Case Study Research: Design and Methods*. 3rd ed. Applied Social Research Methods Series vol. 5. Sage, Thousand Oaks.